JAKUB DOLATOWSKI[1], ANDRIJ PROKOPIV[2], BRONISŁAW JAN SZMIT[3]

Okruchy historii Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego

Polish Dendrology Society – scraps of history

[1]Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego
University of Warsaw Botanic Garden
Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa, Poland
e-mail: kubadola@o2.pl

[2]Botanìčnij sad L'vìvs'kogo Nacìonal'nogo unìversitetu ìm. Ìvana Franka
Botanic Garden of the Ivan Franko National University of Lviv
44 Cheremshyny Street, Lviv, 79014, Ukraine

[3]Szkółka Drzew i Krzewów Ozdobnych „Joanna i Bronisław Szmit"
Nurseries of Ornamental Trees and Shrubs „Joanna & Bronisław Szmit"
Pęchcin, ul. Kwiatowa 18, 06-400 Ciechanów, Poland

Received: 25 July 2009, Accepted: 30 September 2009

Abstract: Polish Dendrology Society was founded in Lvov in 1924 thanks to initiative of Dr. Szymon Wierdak, professor of forestry in the Lvov Technical University. Presidential work of Dr. Wierdak was supported by several friends and colleagues, including some other botanists and dendrologists from Lvov – Stefan Makowiecki, Tadeusz Wilczyński and Antoni Wróblewski. Pre-war activity of the Society was mostly focused on publishing "The Yearbook of the Polish Dendrology Society" (*Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego*). This journal, due to permanent lack of suitable number of papers and money for printing, not at all was published annually but rather unperiodically since in the years 1926-1935 only six volumes were issued. The seventh volume, already printed and ready to be bound, was totally destroyed yet in the printing-house by the Soviet occupants of Lvov in the fall of 1939.

Before WWII, apart of the initial meeting in 1925, only one short, one-day long (June 6th, 1938) general meeting of PDS was held in Kórnik. In the same place some years earlier within the Foundation "Zakłady Kórnickie", Ogrody Kórnickie (*Kórnik Gardens*) were created, and where the most important Polish dendrological collections of those days were kept. This institution under Antoni Wróblewski started numerous studies on the subject of dendrology. The conference coincided with the general meeting of the Polish Botanical Society.

After WWII, in the years of the worst communistic dictate, the faith of the Society, which grouped many aristocrats, pre-war landlords and park owners or former university professors that were not keeping the official political line, was decided. The Society members managed to held only two more post-war meetings, one again in Kórnik in the fall of 1948, and the other a year later in Tułowice. Professor Władysław Szafer from Cracow, the most eminent Polish botanist of that time, was elected the president of the Society and Professor Roman Kobendza from Warsaw replaced Szymon Wierdak, who although survived the Soviet and Nazi occupation of Lvov, fell seriously ill, as an Editor of "The Yearbook". Eventually the pressure of the communist governors of the Polish science made Professor Szafer to deactivate the Society. It was done, against the Society Code, on 10th September 1950 in Wrocław, during annual meeting of the Polish Botanical Society. In this sadly illegal way Polish Dendrology Society, incorporated into Polish Botanical Society, gave birth to its first section ever – Section of Dendrology of Polish Botanical Society. The first post-war issue of "The Yearbook of PDS", i.e. its 7th volume, financially supported by the Ministry of Education, already printed, proofed, and ready to be bound, after the Wrocław meeting underwent "face-lifting" and was published with the new cover as an official journal of the Section of Dendrology of Polish Botanical Society.

Polish Dendrology Society was reactivated in August 2009 in Wrocław, and the first president in this new era was elected Professor Jerzy Tumiłowicz from the Rogów Arboretum.

Key words: Antoni Wróblewski, Lvov, Stefan Makowiecki, Szymon Wierdak, Yearbook of the Polish Dendrology Society

Źródła

To, co wiemy o Polskim Towarzystwie Dendrologicznym, to tylko okruchy. Nie mamy bowiem w ręku prawie niczego, przede wszystkim zaś – nie mamy archiwum Towarzystwa, ani sprzed II wojny, ani z czasów powojennych. Archiwum sprzed 1939 uległo zatracie lub też jeszcze nikt na nie, choćby na jego resztki czy ślad, nie natrafił. Gdzie go zresztą szukać, gdy nie wiemy nawet, czy i w jakiej formie istniało, czy dokumenty gromadził *spiritus movens* ówczesnego PTD, Szymon Wierdak, czy może ktoś inny? Mogło zostać zniszczone od razu, na początku sowieckiej okupacji Lwowa, zarówno przez okupantów czy raczej przez okupowanych, mógł przechowywać je w czasach wojennych jeden lub kilku członków PTD, mogło wreszcie, wcześniej lub później, trafić do sowieckich lub niemieckich urzędów bezpieczeństwa? Nie wiadomo.

Papiery po prof. Stefanie Ziobrowskim, sekretarzu PTD w latach 1948-1950, uległy rozproszeniu kilkanaście lat temu, stracony jest więc zapewne, o ile w ogóle istniał, zbiór dokumentów z krótkiego okresu powojennej działalności Towarzystwa (Piotr Muras, *in litt*., lipiec 2009). Jak też sprawdziliśmy, niczego, co związane byłoby z PTD, nie ma w tej części spuścizny po prof. Romanie Kobendzy, która trafiła do Ogrodu Botanicznego PAN w Powsinie pod Warszawą.

Mimo wielu prób nie udało się dotrzeć do jakichkolwiek dokumentów po osobie w dawnym PTD najważniejszej, po założycielu Towarzystwa i pierwszym redaktorze „Rocznika Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego", prof. Szymonie Wierdaku. Korzystaliśmy więc z kilku zaledwie zespołów dokumentów. Były to:

– papiery związane z procedurą rejestracji PTD, zachowane w Archiwum Państwowym Obwodu Lwowskiego (Pol'skoe Dendrologičeskoe Tovariščestvo…b. r.). Są to następujące dokumenty, wszystkie oczywiście opatrzone podpisami i adnotacjami, pieczątkami, znaczkami opłaty „stemplowej" itp.:
  1. urzędowy, trzystronicowy odpis reskryptu i rejestracji PTD, w tym wykaz dokumentów złożonych 20.XI.1924 przez władze PTD. Polskie Towarzystwo Dendrologiczne wpisano do katastru stowarzyszeń w tomie X, na stronie „Lwów-miasto", pod pozycją 1054 (z 7.XII.1924; l. dz. 20303/I/3/1924, tytuł: „Z Województwa"). Jedna z adnotacji stwierdza, że jeden egzemplarz statutu należy oddać Kazimierzowi Piątkowskiemu, pod adresem: Lwów, ul. 3 Maja 5
  2. rękopiśmienne podanie skierowane „do Województwa Lwowskiego!" przez Stanisława Piątkowskiego i Szymona Wierdaka
  3. dwa trzystronicowe, maszynopisowe egzemplarze protokołów z obu zebrań założycielskich PTD, z podpisami założycieli
  4. jedna karta drukowanego statutu PTD, rękopiśmienny dopisek o trybie rozwiązywania sporów skreślony i zastąpiony dopisaną na maszynie wersją urzędową
– dokumenty z archiwum Polskiego Towarzystwa Botanicznego, dotyczące czasów likwidacji samodzielnego stowarzyszenia polskich dendrologów i powstawania dendrologicznej sekcji w ramach PTB (Zjazd Wrocławski… 1950, Księga protokółów posiedzeń Walnego… 1954, Księga protokółów posiedzeń Zarządu… 1956),
– materiały Antoniego Wróblewskiego, przechowywane w Archiwum Poznańskiego Oddziału PAN (zespół P III – 9 „Antoni Wróblewski"; dalej powołujemy się już tylko na pięć wybranych teczek tego zespołu, mianowicie: „Kobendza Roman. Warszawa, 1932-1939"; „Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938"; „Stefan Makowiecki, Lwów i inne, 1920-1944"; „Wierdak Szymon. Kórnik, 1931, 1937" i „Wierdak Szymon. Lwów, 1915-1938"),
– jeden z ocalałych fragmentów rozproszonych w Krakowie archiwaliów botanicznych po Tadeuszu Wilczyńskim, od lata 2009 r. w zbiorach Szmitów w Pęchcinie (Polskie Towarzystwo…1924, Blankiet wpłaty… b. r.),
– inny fragment archiwum T. Wilczyńskiego, w zbiorach prof. Tomasza Majewskiego w Warszawie (Zaproszenie na Walne Zgromadzenie…1925, Zaproszenie na I posiedzenie Wydziału…1925, Do J.Wielmożnego Pana Dra Tadeusza Wilczyńskiego…1925, Pokwitowanie…1932, Zaproszenie na Walne (reorganizacyjne) Zgromadzenie…1937),
– dokumenty zgromadzone w zbiorach J. Dolatowskiego w Policznej, a otrzymane w różnym czasie od Stefana Białoboka, Włodzimierza Senety i Leokadii Witkowskiej-Żuk (Składki…1950-1957, Gorczyński, Szymanowski 1955, Seneta, Tumiłowicz 1955, Gorczyński, Szymanowski 1957, Białobok 1959, Białobok 1990, Seneta b. r.)

W przedwojennych „Rocznikach PTD", poza informacjami z okresu zakładania Towarzystwa, nie ma niestety corocznych sprawozdań z działalności, jakie później, już za czasów Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego, przyjęto publikować.

Początki

Zakładanie i rejestracja Towarzystwa. Polskie Towarzystwo Dendrologiczne powstało w 1924 r. we Lwowie i z tym miastem, z tymi stronami, było przez całe lata bardzo silnie

Ryc. 1. Siedziba Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego we Lwowie, widok współczesny (fot. Tomasz Nowak, 2009)
Fig. 1. Seat of the Polish Dendrology Society at Lvov to-day (phot. by Tomasz Nowak, 2009)

związane. Stąd pochodzili w znakomitej większości członkowie zarządu, tu zapadały decyzje i tu wydawano pismo PTD (dopiero przed samą wojną, na zjeździe w Kórniku w 1938 r., w Towarzystwo tchnięto trochę „szerszego" ducha). Siedzibą Towarzystwa był od samego początku Zakład Botaniki Lasowej Politechniki Lwowskiej, mieszczący się w budynku Wydziału Lasowego, przy ulicy św. Marka 1 (obecnie jest to nadal siedziba instytutu leśnego; ryc. 1). Tam pracował inicjator zawiązania stowarzyszenia, profesor tego wydziału politechniki, dr Szymon Wierdak. Ostatnio dr Piotr Sikorski natrafił na piękne stare zdjęcia siedziby Botaniki Lasowej i jej wnętrz w zbiorach Narodowego Archiwum Cyfrowego (http://audiovis.nac.gov.pl/search/).

Po raz pierwszy entuzjaści drzewoznawstwa spotkali się 22 stycznia 1924 r., właśnie przy św. Marka (Anonim 1926). Żadnych szczegółów zebrania nie znamy. Protokół zamieszczony w pierwszym zeszycie „Rocznika…" (Anonim 1926) różni się nieco od dwu jednobrzmiących, ale nie identycznych, oryginalnych protokołów (ryc. 2), jakie obok statutu i podania (ryc. 3) podpisanego przez Piątkowskiego i Wierdaka złożono w urzędzie wojewódzkim (Pol'skoe…b. r.). W porównaniu z tekstem protokołu podanym w „Roczniku" trzeba odnotować, poza nieistotnymi retuszami redakcyjnymi, inne brzmienie ostatniego z wymienionych celów działania zakładanego Towarzystwa – w wersji drukowanej mamy „…budzenie zamiłowania do hodowli drzew i krzewów krajowych i obcych", a w obu oryginałach – „budzenie zamiłowania do hodowli drzew i krzewów oraz jej ułatwianie".

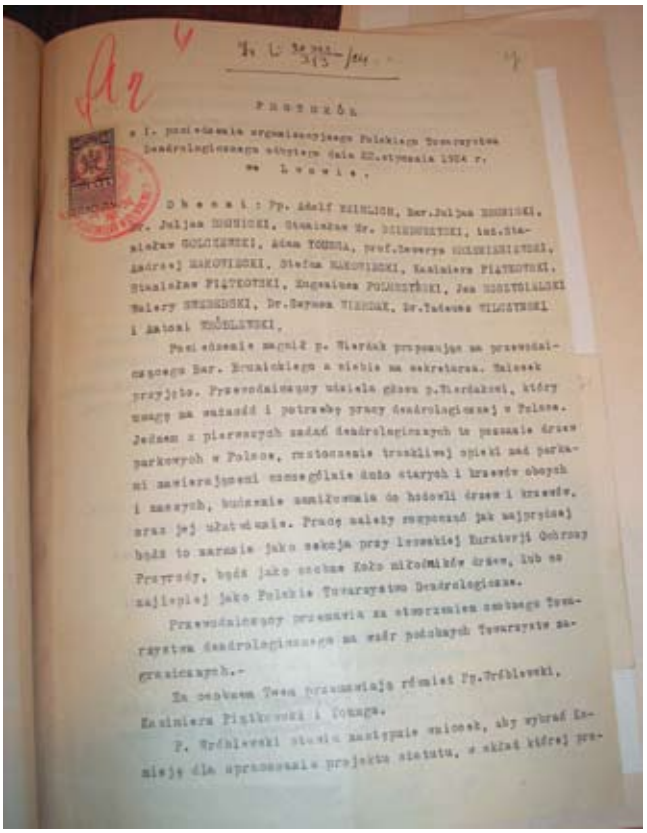

Ryc. 2. Pierwsza strona protokołu z zebrania założycielskiego PTD (fot. L. Borsukevič)
Fig. 2. The first page of the original minutes of the first organizational meeting of PDS (phot. by L. Borsukevič)

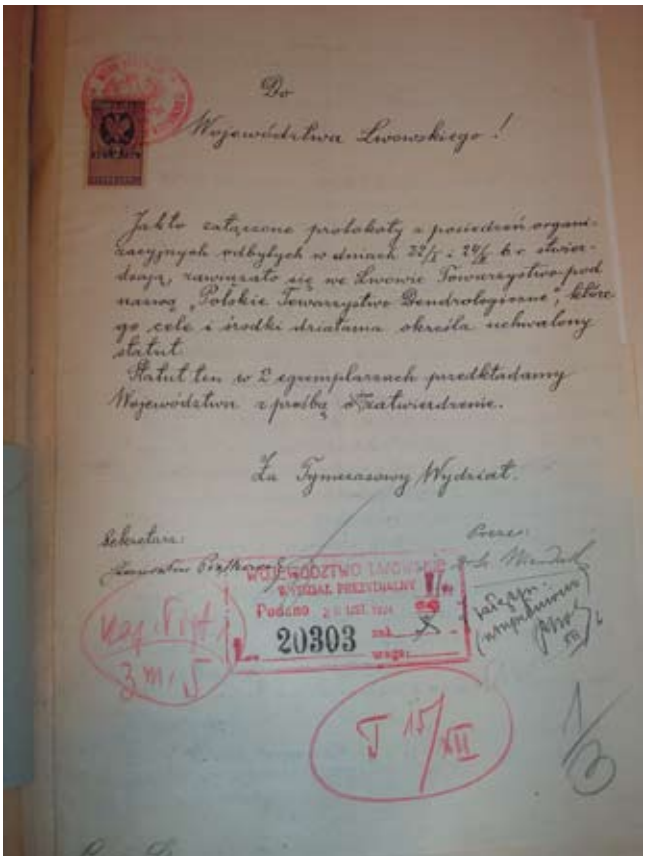

Ryc. 3. Podanie Szymona Wierdaka i Stanisława Piątkowskiego o rejestrację PTD, do wojewody lwowskiego (fot. L. Borsukevič)
Fig. 3. Szymon Wierdak and Stanisław Piątkowski's application to the Lvov Governor (Voivode) for an officially registration of PDS (phot. by L. Borsukevič)

Spotkało się zatem 22 stycznia 1924 r. piętnastu panów (pierwszy „Rocznik PTD" wymienia szesnastu, bo przez lapsus dwa razy odnotowano Juliana Brunickiego – raz jako „bar.", drugi raz jako „Dr."; baron Brunicki faktycznie był doktorem nauk!):

Adolf Beinlich (pojawił się tylko na tym pierwszym zebraniu, nie został potem członkiem PTD, postać nam nieznana; podpisał tylko pierwszy z dwu egzemplarzy protokołu z zebrań założycielskich, złożonych w lwowskim urzędzie wojewódzkim),

dr Julian Brunicki z Podhorców koło Stryja, dendrolog i entomolog, działacz na polu ochrony przyrody, właściciel bogatych szkółek drzew,

Stanisław hrabia Dzieduszycki z Sokołowa koło Stryja, właściciel dóbr znanych z kolekcji i szkółek roślin,

inżynier Stanisław Golczewski z dyrekcji Lasów Państwowych we Lwowie,

profesor Seweryn Krzemieniewski z Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, późniejszy rektor UJK,

Andrzej Makowiecki, dyrektor dóbr i lasów hrabiostwa Baworowskich w Jasionowie Górnym koło Kosowa,

Kazimierz Piątkowski, dyrektor Ziemskiego Banku Kredytowego we Lwowie,

Stanisław Piątkowski, inspektor plantacji miejskich we Lwowie,

Eugeniusz Poluszyński, sadownik, inspektor ogrodnictwa na województwo lwowskie,
Walery Swederski, kierownik Państwowej Stacji Botaniczno-Rolniczej we Lwowie,
Jan Szczygielski, inspektor lasów ze Lwowa,
dr Szymon Wierdak, profesor Wydziału Lasowego Politechniki Lwowskiej,
dr Tadeusz Wilczyński, wówczas adiunkt Państwowej Stacji Botaniczno-Rolniczej we Lwowie,
Antoni Wróblewski, wtedy jeszcze dyrektor zakładów ogrodniczych we Fredrowie,
inżynier Adam Younga z dóbr Trzcieniec koło Mościsk, gdzie miał kolekcję drzew (ryc. 4).

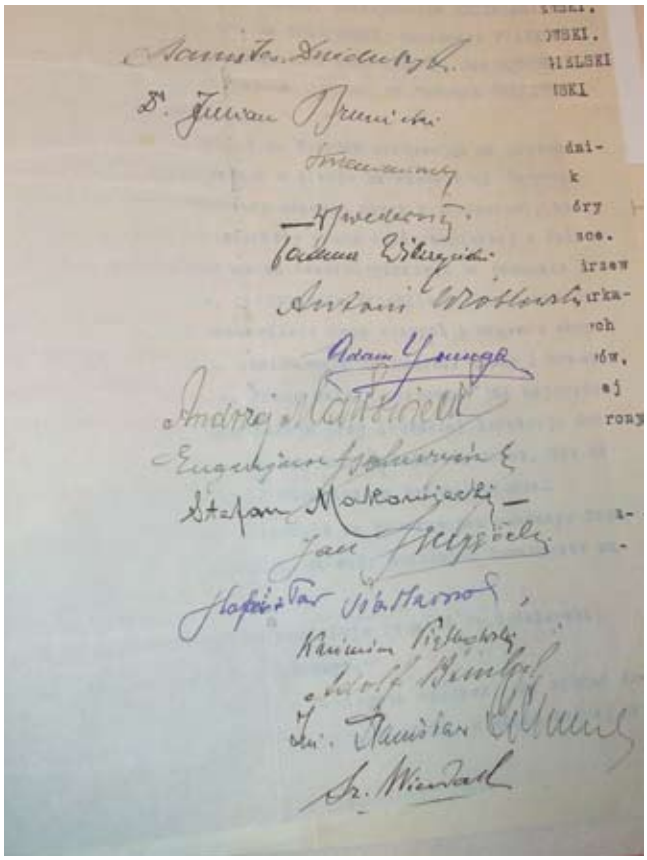

Ryc. 4. Ostatnia strona oryginalnego protokołu z zebrania organizacyjnego PTD z podpisami członków-założycieli (fot. L. Borsukevič)
Fig. 4. The last page of the original minutes of the organizational meeting of PDS with signatures of participants (phot. by L. Borsukevič)

Początkowo brano w tym gronie pod uwagę zarówno założenie odrębnego Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego czy samodzielnego Koła miłośników drzew, jak i jedynie lokalnej sekcji dendrologicznej „przy lwowskiej Kuratorii Ochrony Przyrody" (Anonim 1926). Za stworzeniem osobnego towarzystwa opowiedzieli się na pierwszym zebraniu przewodniczący mu Brunicki oraz Piątkowski, Wróblewski i Younga, i pogląd ten zyskał aprobatę zebranych. Do opracowania projektu statutu wybrano komisję w składzie: Golczewski, Makowiecki, Piątkowski, Szczygielski, Wierdak i Wróblewski.

Po miesiącu, na drugim zebraniu organizacyjnym (25 lutego 1924 r.), do założycieli dołączyli Kazimierz Brzeziński, wówczas dyrektor Krajowej Szkoły Ogrodniczej na Zamarstynowie we Lwowie (na obu protokołach złożonych w urzędzie wojewódzkim brak jednak jego podpisu!), i Stefan Makowiecki. Spośród uczestników pierwszego zebrania zabrakło z kolei Beinlicha, Golczewskiego, Krzemieniewskiego i Swederskiego.

Na wniosek Antoniego Wróblewskiego wybrano sześcioosobowy Tymczasowy Wydział, czyli władze PTD. Przewodniczącym został Szymon Wierdak, sekretarzem – Stanisław Piątkowski, a członkami Stanisław Dzieduszycki, Piotr Hoser (zaocznie? nie było go na tym zebraniu, nie podpisywał protokołów), Jan Szczygielski i Antoni Wróblewski. Ustalono wysokość „tymczasowej wkładki" pieniężnej na pierwszy okres działalności PTD w wysokości 5 mln marek polskich (i w tekście statutu, i w innych źródłach nasze współczesne „składki" zwane są "wkładkami"). Przyjęto statut, wprowadzając doń kilka poprawek.

W dokumentach zachowanych w Archiwum PAN w Poznaniu mamy kilka listów Szymona Wierdaka do Antoniego Wróblewskiego, z ponawianymi prośbami o podpisanie wysłanych mu protokołów z obu posiedzeń założycielskich (podpisane protokoły były niezbędne do rejestracji Towarzystwa, a do członków-założycieli spoza Lwowa wędrowały listami poleconymi). Ciągnęło się to bardzo długo, protokoły trafiły najpierw do Antoniego Wróblewskiego (wysłane 15 lipca), który miał je z kolei przesłać do Youngi, a ten – do S. Makowieckiego. Makowiecki jednak długo niczego nie dostawał i jeszcze 19 i 29 września 1924 r. Wierdak wysyła do Wróblewskiego stosowne monity (Wierdak Szymon, Lwów, 1915-1938; teczka IV 357 [karty 15, 16, 17]; ryc. 5). Dokumenty złożono w urzędzie wojewódzkim dopiero 20 listopada, stąd tak późna data rejestracji PTD, bo w samym urzędzie wojewódzkim wszystko poszło bardzo szybko!

Z czasu poprzedzającego wędrówkę protokołów między galicyjskimi dendrologami, z 12 lipca 1924, pochodzi list

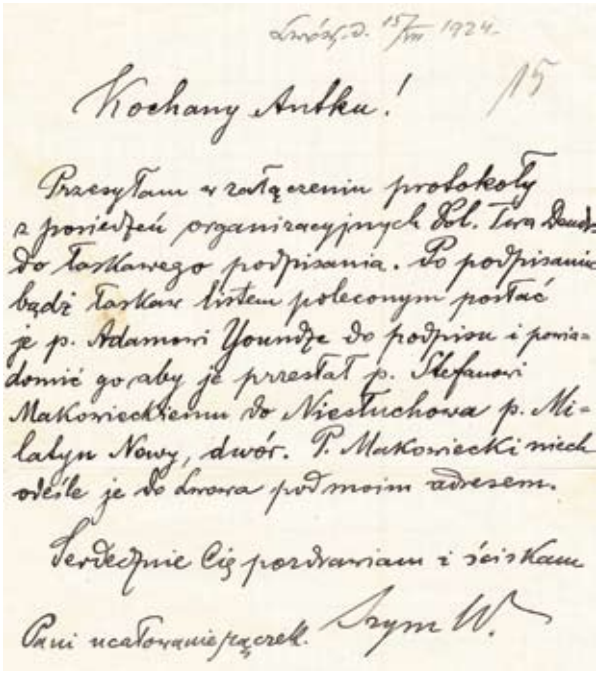

Ryc. 5. List Szymona Wierdaka do Antoniego Wróblewskiego
Fig. 5. Letter of Szymon Wierdak to Antoni Wróblewski

Stefana Makowieckiego do Antoniego Wróblewskiego (Stefan Makowiecki, Lwów i inne, 1920-1944, teczka IV 292 [karta 14]): „Na sprawę Tow. Dendrologicznego zbyt pesymistycznie Pan Inspektor [Wróblewski był inspektorem Małopolskiego Towarzystwa Rolniczego] się zapatruje; ja ufam prof. Wierdakowi, że on to doprowadzi do pomyślnego wyniku. A cóż dziwnego, że w obecnej porze jest pewien zastój? Wszak i Pan Inspektor nie jest dziś skory do wyjeżdżania na posiedzenia. Jeżeli w przyszłości sprawa T-wa będzie przez Szanownego Pana należycie poparta, to nie zginiemy. Bardzo liczę na Pańską pomoc". Jakoś im ten początek szedł „po grudzie".

Z korespondencji zachowanej w poznańskim archiwum PAN widać wyraźnie, że i tworzenie, i późniejsze funkcjonowanie PTD spoczywało przez wiele lat przede wszystkim w rękach Szymona Wierdaka, Stefana Makowieckiego i Antoniego Wróblewskiego.

Statut. Statut został zatwierdzony przez Wojewodę Lwowskiego reskryptem z 7 grudnia 1924 roku. Jest to moment powstania Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego (ryc. 6).

Znane są nam tylko dwa egzemplarze statutu, który jako druk ulotny (jedna, dwustronnie zadrukowana kartka) zamówiono w lwowskiej Drukarni Akademickiej, w okresie poprzedzającym złożenie dokumentów w urzędzie wojewódzkim we Lwowie. Jeden, z papierów po Tadeuszu

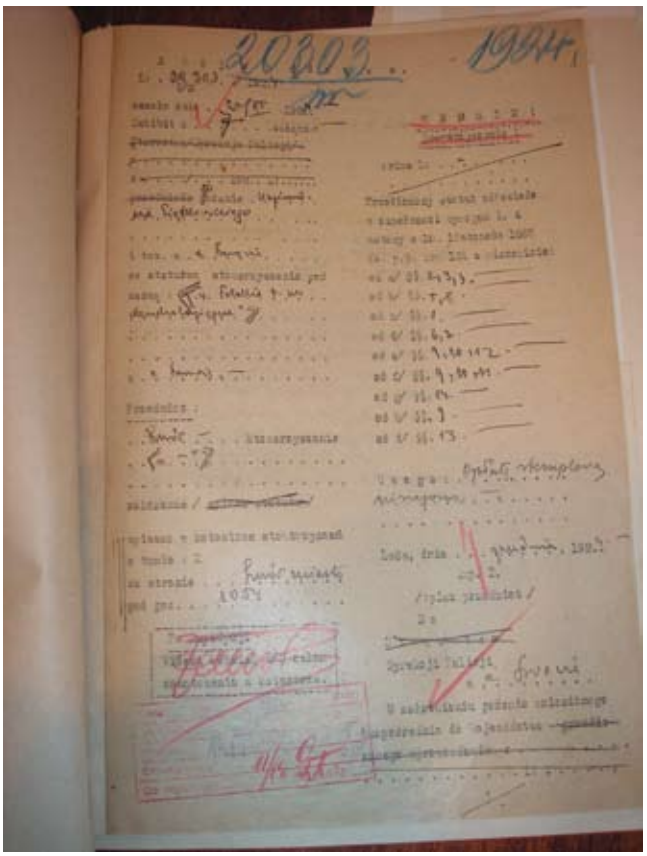

Ryc. 6. Dokument z 7 grudnia 1924 r., potwierdzający wpisanie PTD do rejestru stowarzyszeń we Lwowie (fot. L. Borsukevič)
Fig. 6. Document dated on December 7th, 1924, with confirmation of enrollment of PDS on a list of officially registered societies (phot. by L. Borsukevič)

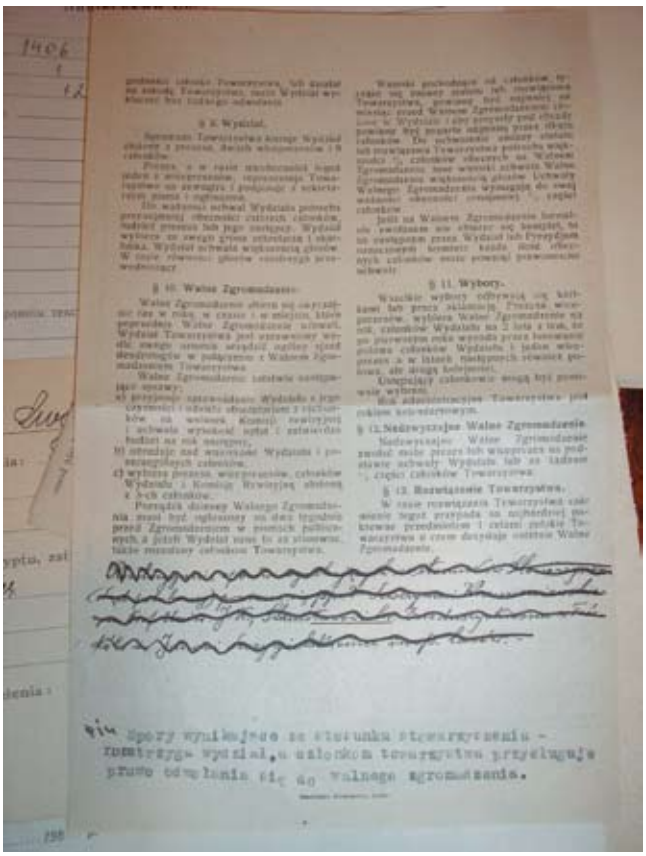

Ryc. 7. Statut PTD – obie strony tego druku (Archiwum Państwowe Obwodu Lwowskiego, Lwów) (fot. L. Borsukevič)
Fig. 7. The PDS Code – both sides of the document (State Archives of Lvov District, Lvov) (phot. by L. Borsukevič)

Wilczyńskim, zakupiono w 2009 r. do zbiorów Szmitów w Pęchcinie, drugi znajduje się w zespole dokumentów PTD-owskich w lwowskim archiwum okręgowym. Ten drugi jest ciekawszy, bo pod tekstem drukowanym mamy tu rękopiśmienny dopisek, sporządzony – zapewne już w trakcie procedury rejestracyjnej? – przez Wierdaka (?), a dotyczący regulowania sporów: „Rozstrzyganie sporów wynikających ze stosunków Stowarzyszenia (Sąd polubowny) powierza się pp. dr. Sewerynowi Krzemieniewskiemu Prof. Uniw. J. K., Stanisławowi hr. Dzieduszyckiemu właśc. dóbr i Janowi Szczygielskiemu insp. lasów". Zamiast tej jak na statut zbyt szczegółowej, personalnej uwagi umieszczono na dole kartki, pismem maszynowym, redakcję tejże uwagi o charakterze ogólnym, która miała stać się obowiązującym elementem statutu (ryc. 7). Oczywiście właśnie tę, pełną i urzędowo zatwierdzoną wersję statutu, wydrukowano w pierwszym „Roczniku PTD". Jako że statut w wersji urzędowej uzupełniono o punkt, tyczący sporów wewnątrz PTD, to liczy ona 14 paragrafów, podczas gdy w druczku z Drukarni Akademickiej znajdziemy o jeden paragraf mniej.

Statut zawierał oczywiście i paragrafy typowe, zgodne ze schematem tego rodzaju dokumentów, i specyficzne dla zawiązanego we Lwowie stowarzyszenia dendrologów (Anonim 1926) – skupimy się oczywiście na tych drugich. Jakie były cele i środki Towarzystwa?

Cele to: „Badanie drzew, drzewostanów, krzewów i bylin pod względem naukowym, użytkowym i zdobniczym oraz ich ochrona. Szerzenie zamiłowania i wiadomości o ich życiu, hodowli oraz użytkowaniu w ogrodzie i lesie". Jakoś nie zauważaliśmy do tej pory, pobieżnie tylko przeglądając dawne „Roczniki" czy dokumenty związane z PTD, faktu, że w PTD mogli działać i „byliniarze"!

Środki, jakie miały służyć realizacji celów PTD, zapisano następująco: „Poznawanie, inwentaryzowanie i opiekowanie się istniejącymi w Polsce parkami, ogrodami, cmentarzami, alejami, naturalnemi zbiorowiskami roślinnemi i pojedynczemi ważnemi roślinami. Tworzenie arboretów, ogrodów dendrologicznych oraz stacyj doświadczalnych w różnych dzielnicach i stanowiskach klimatycznych Polski. Zakładanie muzeów, bibliotek i czytelń, urządzanie wycieczek, odczytów i publikowanie wyników pracy oraz wiadomości z dendrologji. Utrzymywanie stosunków (wymiana roślin, nasion, publikacyj i t.p.) z Towarzystwami o pokrewnych celach w kraju i za granicą, ułatwianie członkom nabywania dzieł naukowych, roślin i nasion".

Statut rozróżniał cztery rodzaje członkostwa: zwyczajne, dożywotnie (po jednorazowym uiszczeniu co najmniej dziesięciu rocznych składek), honorowe i członkostwo korespondencyjne (dla osobistości spoza Polski).

Dla naszej wiedzy o losach PTD szczególnie istotne są dwa punkty statutu: jak wybierano władze Towarzystwa i w jaki sposób wolno było PTD rozwiązać?

Pierwszą z tych kwestii statut kreślił następująco: pracami Towarzystwa kieruje "Wydział" (czyli jak byśmy dziś powiedzieli – zarząd), wybierany przez walne zgromadzenie członków (ono zaś miało się zbierać „zwyczajnie raz w roku"), składający się z prezesa, dwu jego zastępców i ośmiu członków. Prezes był wybierany tylko na jeden rok, zaś pozostali członkowie Wydziału – na dwa lata, z tym, że "po pierwszym roku wypada przez losowanie połowa członków Wydziału i jeden wiceprezes, a w latach następnych również połowa, ale drogą kolejności. Ustępujący członkowie mogą być ponownie wybrani". Walne zgromadzenie mogło, w drugim terminie, podejmować prawomocne uchwały przy obecności dowolnej liczby członków, ale musiało być samo „formalnie zwołanem", czyli jego porządek dzienny musiał być na dwa tygodnie przed terminem zgromadzenia albo ogłoszony „w pismach publicznych", albo rozesłany członkom PTD. Według statutu czas i miejsce walnego zgromadzenia ustalano na poprzednim takim zebraniu, czyli mniej więcej z rocznym wyprzedzeniem.

Jaki tryb rozwiązania PTD dopuszczał statut? „Wnioski pochodzące od członków, tyczące zmiany statutu lub rozwiązania Towarzystwa, powinny być najmniej na miesiąc przed Walnem Zgromadzeniem złożone w Wydziale i aby przeszły pod obrady powinny być poparte najmniej przez 10-ciu członków. Do uchwalenia zmiany statutu lub rozwiązania Towarzystwa potrzeba większości 2/3 członków obecnych na Walnem Zgromadzeniu".

Między zawiązaniem PTD a latami II wojny

Pierwsze walne zgromadzenie. Przed pierwszym Walnym Zgromadzeniem wydrukowano 100 egzemplarzy odezwy, zapraszającej w szeregi Towarzystwa (ryc. 8). Tekstowi odezwy towarzyszył u dołu strony, oddzielony kreską, formularz deklaracji członkowskiej – do wypełnienia, odcięcia i odesłania. Odezwę sygnowali Stanisław Piątkowski, Stanisław hr. Dzieduszycki i dr Szymon Wierdak. Egzemplarz zachowany w zbiorach Szmitów, opatrzony jest datą 9 grudnia 1924 r. (Polskie Towarzystwo… 1924, Anonim 1926).

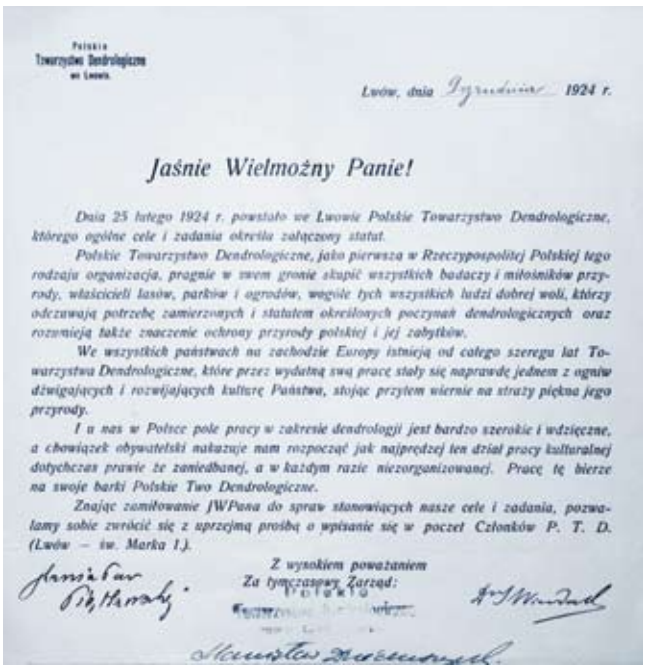

Polskie
Towarzystwo Dendrologiczne
we Lwowie.

Lwów, dnia Grudnia 1924 r.

Jaśnie Wielmożny Panie!

Dnia 25 lutego 1924 r. powstało we Lwowie Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, którego ogólne cele i zadania określa załączony statut.

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, jako pierwsza w Rzeczypospolitej Polskiej tego rodzaju organizacja, pragnie w swem łonie skupić wszystkich badaczy i miłośników przyrody, właścicieli lasów, parków i ogrodów, względnie tych wszystkich ludzi dobrej woli, którzy odczuwają potrzebę zamierzonych i statutem określonych poczynań dendrologicznych oraz rozumieją także znaczenie ochrony przyrody polskiej i jej zabytków.

We wszystkich państwach na zachodzie Europy istnieją od całego szeregu lat Towarzystwa Dendrologiczne, które przez wydatną swą pracę stały się naprawdę jednem z ogniw dźwigających i rozwijających kulturę Państwa, stojąc przytem wiernie na straży piękna jego przyrody.

I u nas w Polsce pole pracy w zakresie dendrologji jest bardzo szerokie i wdzięczne, a obowiązek obywatelski nakazuje nam rozpocząć jak najprędzej ten dział pracy kulturalnej dotychczas prawie że zaniedbanej, a w każdym razie niezorganizowanej. Pracę tę bierze na swoje barki Polskie Two Dendrologiczne.

Znając zamiłowanie JWPana do spraw stanowiących nasze cele i zadania, pozwalamy sobie zwrócić się z uprzejmą prośbą o wpisanie się w poczet Członków P. T. D. (Lwów – ul. Marka 1.).

Z wysokiem poważaniem
Za tymczasowy Zarząd:

Ryc. 8. Pierwszy oficjalny druk PTD, z 9 grudnia 1924, z zaproszeniem w szeregi Towarzystwa (z materiałów po Tadeuszu Wilczyńskim)
Fig. 8. The first official PDS document, dated on December 9th 1924, with an invitation to join the Society (from Tadeusz Wilczyński's materials)

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne we Lwowie.

Lwów, dnia 11.lutego 192 5

1

ZAPROSZENIE

na 1 WALNE ZGROMADZENIE

Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, które odbędzie się w piątek dnia 20.lutego 1925r. o godzinie 16 we Lwowie przy ul.św.Marka L.1. z następującym porządkiem dziennym:

1. Zagajenie.
2. Sprawozdanie tymczasowego Wydziału.
3. Wybór Prezesa i 2 Wiceprezesów.
4. " Członków Wydziału.
5. " Komisji rewizyjnej.
6. Uchwalenie wysokości wkładki Członkowskiej na r.1925.
7. Wykład JWP.Prof.Piotra Hosera, Stanisława Sokołowskiego i Dra Władysława Szafera na temat „Zadania pracy dendrologicznej w Polsce" /: a/ kultura parkowa, b/ kultura leśna, c/ Ochrona przyrody :/.
8. Wnioski.

Uwaga: W razie braku kompletu w oznaczonym terminie odbędzie się najbliższe Walne Zgromadzenie po myśli §.10.Statutu tj.w tym samym dniu i miejscu o godz.16 i 1/2.

Za Tymczasowy Wydział :

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne we Lwowie.

Ryc. 9. Oficjalne zaproszenie na 1. Walne Zebranie PTD we Lwowie, 20 lutego 1925
Fig. 9. The official invitation to the 1st General Meeting of PDS in Lvov on February 20th , 1925

Według drukowanego protokołu z pierwszego walnego zebrania na sali obrad było 31 członków, ale listy obecności nie mamy. Wynotować możemy tylko połowę nazwisk, tych mianowicie osób, które w protokole z jakiejś okazji wymieniono:

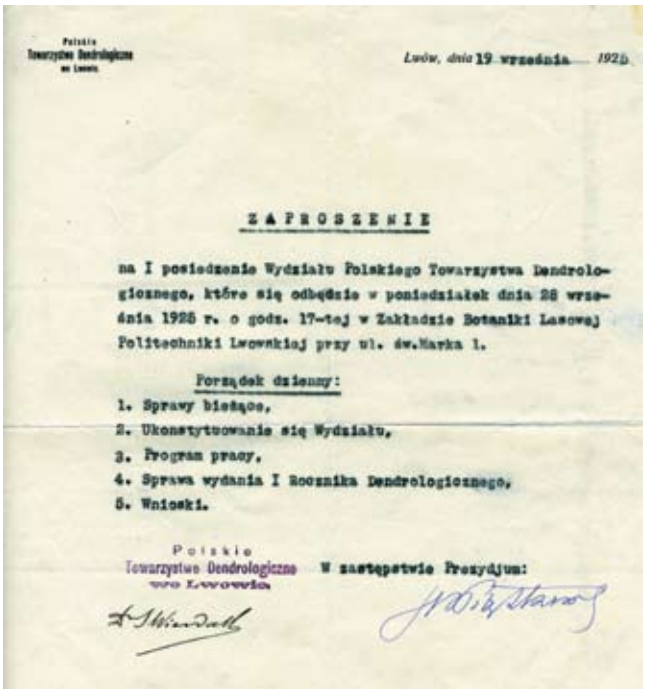

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne we Lwowie.

Lwów, dnia 19 września 1925

ZAPROSZENIE

na I posiedzenie Wydziału Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, które się odbędzie w poniedziałek dnia 28 września 1925 r. o godz. 17-tej w Zakładzie Botaniki Lasowej Politechniki Lwowskiej przy ul. św.Marka 1.

Porządek dzienny:

1. Sprawy bieżące,
2. Ukonstytuowanie się Wydziału,
3. Program pracy,
4. Sprawa wydania I Rocznika Dendrologicznego,
5. Wnioski.

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne we Lwowie

W zastępstwie Prezydjum:

Ryc. 10. Zaproszenie na pierwsze posiedzenie Wydziału PTD (ze zbiorów T. Majewskiego, Warszawa)
Fig. 10. Invitation to the first meeting of the PDS Presidium (T. Majewski's private collection, Warsaw)

W poznańskim archiwum Antoniego Wróblewskiego i w papierach po Tadeuszu Wilczyńskim w zbiorach prof. Tomasza Majewskiego zachowały się dwa egzemplarze zaproszenia na to pierwsze Walne Zgromadzenie PTD, podpisane przez Stanisława Piątkowskiego i Szymona Wierdaka, z 11 lutego 1925 r. (Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938, teczka II D 130 [karta 1], Zaproszenie na Walne Zgromadzenie…1925; ryc. 9).

Zebranie odbyło się w Zakładzie Botaniki Lasowej, 20 lutego 1925 r., o 16-tej. Program podany w zaproszeniu przewidywał m. in. referat „Zadania pracy dendrologicznej w Polsce", podzielony na trzy części – dla trzech prelegentów: Piotr Hoser miał mówić o kulturze parkowej, Stanisław Sokołowski o kulturze leśnej, a Władysław Szafer o ochronie przyrody. Według sprawozdania z pierwszego walnego zjazdu (Anonim 1926) wykłady były jednak po części inne, bo prof. Hoser do Lwowa nie przyjechał (na wniosek Władysława Kubika zebrani postanowili zwrócić się do niego z prośbą o nadesłanie tekstu przygotowanego na zjazd) i zastąpił go Stanisław Piątkowski. Szczegółowe tytuły brzmiały zatem tak: Sokołowski mówił o „Dendrologji w stosunku do leśnictwa", Szafer o „Dendrologji a ochronie przyrody", a Piątkowski wypowiedział się „W sprawie założenia parku dendrologicznego we Lwowie". Wszystkie cztery teksty, także Hosera, wydrukowano potem w pierwszym zeszycie „Rocznika".

Stanisław hr. Dzieduszycki z Sokołowa koło Stryja, inż. Aleksander Kozikowski ze Lwowa, August hr. Krasicki z Liska, dr Władysław Kubik z Zaleszczyk, Stefan Makowiecki ze Lwowa, dr Bolesław Orzechowicz z Kalnikowa, Kazimierz Piątkowski ze Lwowa, Stanisław Piątkowski ze Lwowa, prof. Stanisław Sokołowski z Krakowa, dr Szymon Wierdak ze Lwowa, dr Władysław Szafer z Krakowa, Jan Szczygielski ze Lwowa, prof. Dezydery Szymkiewicz ze Lwowa, dr Tadeusz Wilczyński ze Lwowa, Antoni Wróblewski z Fredrowa i inż. Adam Younga z Trzcieńca koło Mościsk.

Pierwsze walne zebranie wybrało władze PTD (patrz dalej), zajęło się kilkoma bieżącymi problemami i wystosowało dwa „ratunkowe" memoranda, drukowane w pierwszym zeszycie „Rocznika". Pierwsze do Państwowej Rady Ochrony Przyrody i sejmowej Komisji Rolnej, wnioskowano w nim o zmianę opracowywanej właśnie ustawy o ochronie lasów, by można było skutecznie chronić kosodrzewinę, limbę, cis i brekinię.

Drugie pismo to odpowiedź na prośbę Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, które zwróciło się do PTD o opinię w sprawie takiego „odmładzania" drzew przydrożnych, które polega na ich dekapitacji (jak widać, temat niezmiennie aktualny).

Pierwsze posiedzenie Wydziału PTD odbyło się przy św. Marka, 28 września 1925 r. Porządek spotkania, poza ukon-

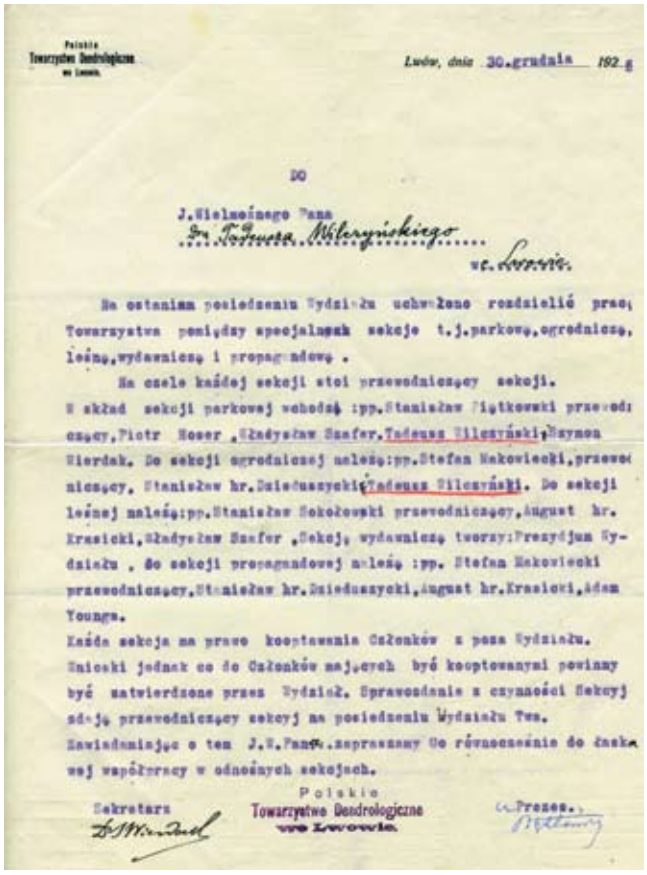

Ryc. 11. Pismo o zawiązaniu sekcji w ramach PTD
(ze zbiorów T. Majewskiego, Warszawa)
Fig. 11. The letter with information on the formation of PDS sections
(T. Majewski's private collection, Warsaw)

stytuowaniem się władz Towarzystwa, obejmował „program pracy" oraz „sprawę wydania I Rocznika Dendrologicznego" (Zaproszenie na I posiedzenie…1925; ryc. 10). Nie wiemy, czy pismo, jakie po trzech miesiącach od pierwszego posiedzenia Wydziału, a mianowicie 30 grudnia 1925 r., rozesłali Stanisław Piątkowski (w imieniu prezesa PTD) i Szymon Wierdak, sekretarz, dotyczyło tego właśnie, pierwszego zebrania zarządu, czy też jakiegoś kolejnego zebrania władz Towarzystwa (Do J.Wielmożnego Pana…1925; ryc. 11). List ten jest bardzo ciekawy, dokumentuje bowiem zawiązanie w ramach PTD pięciu sekcji roboczych – parkowej, ogrodniczej, leśnej, wydawniczej i propagandowej. Wszyscy członkowie sekcyj byli zarazem członkami zarządu, a każdy członek pierwszego zarządu trafił do co najmniej jednej sekcji:

– sekcja parkowa: przewodniczący Stanisław Piątkowski, członkowie – Piotr Hoser, Władysław Szafer, Tadeusz Wilczyński i Szymon Wierdak
– sekcja ogrodnicza: przewodniczący Stefan Makowiecki, członkowie – Stanisław Dzieduszycki i Tadeusz Wilczyński
– sekcja leśna: przewodniczący Stanisław Sokołowski, członkowie – August Krasicki i Władysław Szafer
– sekcję wydawniczą, jak widać – najważniejszą?, stanowiło całe „prezydjum Wydziału"
– sekcja propagandowa: przewodniczący Stefan Makowiecki, członkowie – Stanisław Dzieduszycki, August Krasicki i Adam Younga.

„Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego". Towarzystwo, zgodnie z decyzją podjętą na zjeździe lwowskim na wniosek Dezyderego Szymkiewicza i Szymona Wierdaka, wydawało „Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego – Annuaire de la Société Dendrologique de Pologne". Pismo nie było jednak *de facto* rocznikiem, bo z terminowym drukiem były permanentne kłopoty.

Dużo wzmianek o „Roczniku", jego pierwszym redaktorze i różnych sprawach redakcyjnych znajdziemy w korespondencji Wierdaka, Makowieckiego i Wróblewskiego, przechowywanej w poznańskim archiwum PAN. Pełno tu uwag o przygotowywaniu kolejnych zeszytów, szczegółów dotyczących zarówno tekstów pomniejszych jak i tych znaczących, dobrze nam do tej pory znanych, na przykład opisów parków w Kórniku i Fredrowie czy studiów Czeczottowej o bukach. Listy, jakie wysyłał redaktor „Rocznika", pełne są też powtarzanych próśb o nadsyłanie prac (próśb ozdabianych często wykrzyknikami w rodzaju „liczę na Ciebie jak na Zawiszę!" lub „Pamiętaj Antku pamiętaj !!!"), o francuskojęzyczne streszczenia, notatki, zwrot korekty, zdjęcia i podpisy do nich itp.

Brakowało pieniędzy. Wierdak żali się w czerwcu 1926 r. Wróblewskiemu: „Bieda tylko z pieniędzmi. Same klisze kosztują prawie 900 zł., a teraz papier, i drukarnia. Jak ja z tego wybrnę to nie wiem. Rada miejska ofiarowała 250 zł. na wydawnictwo Rocznika" (Wierdak Szymon, Lwów,1915-1938, teczka IV 357 [karta 23]). Gdy w 1927 r. umarł pierwszy prezes PTD, Bolesław Orzechowicz, redaktor napisał do Wróblewskiego bez ogródek: „Jak Ci już wiadomo, straciliśmy naszego Prezesa, po którym obiecywałem sobie dużej pomocy materjalnej" (Wierdak Szymon…l.c. [karta 33]). Czasem starania o pieniądze wspierali wybitni botanicy, przyjaciele lwowskich dendrologów – w liście z 4 lutego 1933 r. Wierdak donosi Wróblewskiemu o próbach zebrania środków na druk piątego zeszytu „Rocznika": „Do Zarządu Funduszu Kultury Narodowej wnieśliśmy podanie o przyznanie zasiłku w kwocie 1600 zł. Prosiłem o poparcie Szafera i Hryniewieckiego" (Wierdak Szymon…l.c. [karta 57]).

Pierwszy zeszyt ukazał się przy mieszanym wsparciu różnych osób i instytucji – władz Lwowa, Małopolskiego Towarzystwa Ogrodniczego (dzięki Makowieckiemu

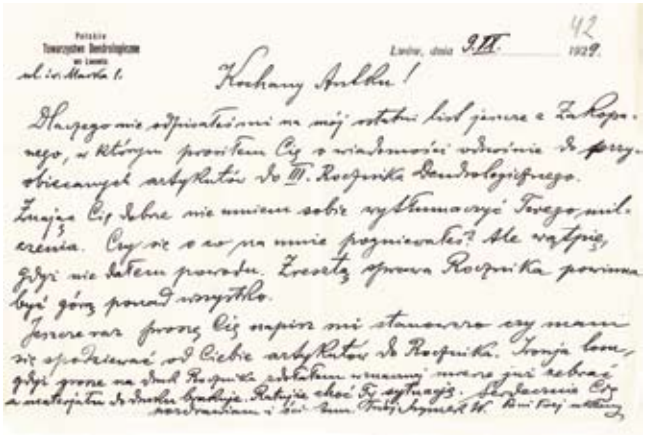

Ryc. 12. Z korespondencji prof. Szymona Wierdaka, redaktora „Rocznika PTD"
Fig. 12. From Professor Szymon Wierdak's,
editor of "The PDS Yearbook", correspondence

i Wróblewskiemu?), Spółdzielni Leśników we Lwowie (to z kolei zasługa Golczewskiego, Szczygielskiego lub Wierdaka?), Bolesława Orzechowicza i Adama Kozłowieckiego. Kolejne tomy wychodziły już ze statecznym wsparciem jakiejś szacownej instytucji (poza cienkim czwartym, wydanym bez pomocy darczyńców): drugi i trzeci wspomogło Ministerstwo Rolnictwa, a piąty i szósty – Fundusz Kultury Narodowej.

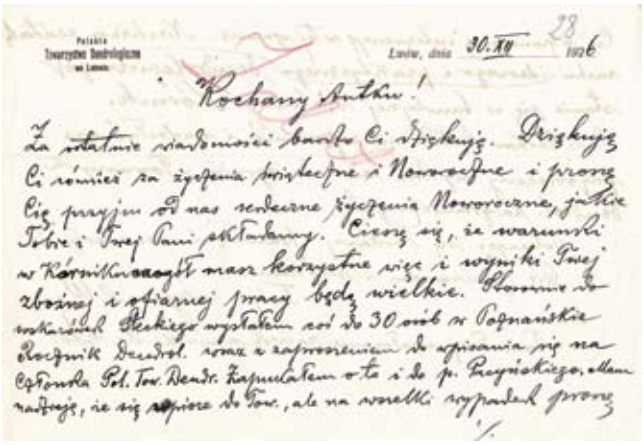

Ryc. 13. Z korespondencji prof. Szymona Wierdaka, redaktora „Rocznika PTD”
Fig. 13. From Professor Szymon Wierdak's, editor of "The PDS Yearbook", correspondence

Brakowało nie tylko pieniędzy, także teka redakcyjna była stale pustawa i często zbyt cienka, by Wierdak mógł decydować się na druk. Bez przerwy więc prosił Wróblewskiego, z którym spośród autorów „Rocznika” był w najbliższych, przyjacielskich stosunkach, o artykuły, na przykład w grudniu 1927 r. – „Materjałów zebranych dotąd od ludzi do Rocznika mam zaledwie 3 arkusze. Szereg osób obiecało nadesłać lecz nie nadsyła, a tu czas uchodzi. Bądź łaskaw przynajmniej Ty Antku jak najprędzej nadesłać Swoje rękopisy, których wyzieram z dnia na dzień, niestety bezskutecznie…” (Wierdak Szymon…l.c. [karta 34]) czy we wrześniu 1929, o trzecim zeszycie – „Ironja losu, gdyż grosze na druk Rocznika zdołałem w znacznej mierze już zebrać a materjałów do druku brakuje. Ratujże choć Ty sytuację” (Wierdak Szymon… l.c. [karta 42]; ryc. 12).

Zeszyty „Rocznika” służyły na początku jako zachęta do wstępowania do Towarzystwa, Wierdak pisał o tym do Wróblewskiego: „Stosownie do wskazówek [Konstantego] Steckiego wysłałem coś do 30 osób w Poznańskie Rocznik Dendrol. wraz z zaproszeniem do wpisania się na członka Pol. Tow. Dendr. Zapukałem i do p. Pacyńskiego [kierował Fundacją „Zakłady Kórnickie”]…” (Wierdak Szymon…l. c. [karta 28]; ryc. 13). Podobnie, w celach promowania młodego stowarzyszenia, trafiały „Roczniki” za granicę. Wierdak omawiał kilkakrotnie z Wróblewskim szczegóły takiej promocji Towarzystwa przez tego ostatniego w Paryżu (jesienią 1927 i latem 1932), gdzie Wróblewski miał przybliżyć działalność PTD członkom francuskiemu towarzystwa dendrologicznego oraz znanemu dendrologowi, Ludwikowi Albertowi Dode. Dla Dode'a zawoził zresztą specjalnie dla niego przygotowywane francuskie wersje podpisów do ilustracji zamieszczanych w „Roczniku”.

Autorzy dostawali do korekty „szczotki” drukarskie. Prace podlegały recenzjom, nie wiemy jednak, czy dotyczyło to wszystkich nadsyłanych materiałów? O recenzjach, i to zamawianych, w sytuacjach kontrowersji, u recenzentów liczniejszych niż jeden, świadczy dla przykładu taki fragment listu Wierdaka do Wróblewskiego, z 6 grudnia 1927 r. (dotyczył pracy nadesłanej przez Edmunda Jankowskiego): „Między innemi o współpracownictwo w II Roczniku zwróciłem się z prośbą także do p. Jankowskiego w Warszawie. Ten nadesłał mi artykuł, który mi się nie podoba i nie mam ochoty go drukować. [Tadeusz] Wilczyński mi oświadczył, że się artykuł do Rocznika nie nadaje. Posyłam go jeszcze Tobie do przejrzenia i wydania Swojej miarodajnej dla mnie opinji” (Wierdak Szymon… l.c. [karta 34]).

Nie wiemy, czy liczba odbitek autorskich była stała, czy dostawali je wszyscy i czy wszyscy po równo? Początkowo autorzy dostawali bezpłatnie 100 odbitek swej pracy, na przykład w odniesieniu do trzeciego zeszytu Wierdak i Makowiecki pisali w styczniu 1929 r. do Wróblewskiego: „Autorowie mają prawo do 100 odbitek Swoich prac bezpłatnie” (Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938, teczka II D130 [karta 5]). Później autor dostawał bezpłatnie tylko 50 nadbitek, a za drugie tyle musiał już płacić, świadczą o tym listy Wierdaka do Wróblewskiego, na przykład z 3 stycznia 1934 r.: „Kombinacja Twoja co do wydrukowania 500 odbitek nie da się zrealizować, gdyż skład pracy został już rozebrany. Odbitek zrobiłem 100 sztuk, z czego 50 egzempl. autorskich otrzymasz bezpłatnie, a za dalsze 50 musisz […] zapłacić” (Wierdak Szymon…l.c. [karta 59]).

„Rocznik” składano zawsze w Pierwszej Związkowej Drukarni we Lwowie, przy ulicy Lindego 4. Sześć zeszytów ukazało się w latach 1926, 1928, 1930, 1931, 1933 i 1935. Cały nakład siódmego, datowanego co prawda na 1938, ale drukowanego, niestety, dopiero w drugiej połowie następnego roku – zniszczyli Sowieci jesienią 1939 r. Wcześniej Szymon Wierdak porozsyłał autorom (czy wszystkim?) nadbitki ich prac (Dolatowski, 1996). Niektóre udało się odnaleźć i w trzech kolejnych zeszytach „Rocznika Dendrologicznego” (vol. 53-55) ukazały się ostatnio cztery artykuły ze zniszczonego siódmego zeszytu. Są to „Szkice dendrologiczne” (Kobendza 2005), „Drzewa i krzewy Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie” (Kobendza 2006), „Materiały do występowania rodzaju *Viscum* L. w Polsce. I” (Mądalski 2007) i „Godne ochrony stare drzewa w powiecie rudeckim koło Lwowa” (Mądalski 2007).

Drugie (i trzecie?) walne zgromadzenie. Początkowo planowano, że drugie walne zgromadzenie zostanie zwołane zgodnie ze statutem, czyli w czasie od pierwszego niezbyt odległym. Wierdak pisało tym w dwu listach do Wróblewskiego, najpierw 6 grudnia 1927 r.: „Walne Zebranie Tow. zamierzamy zwołać po wydaniu II Rocznika” (Wierdak Szymon, Lwów, 1915-1938, teczka IV 357 [karta 34]), a nieco później, 21 stycznia 1928 r., tak: „Sprawę tworzenia Oddziałów [ta kwestia wyraźnie nie dawała spokoju A. Wróblewskiemu, który dopiero właśnie zaczynał żyć i pracować „na zesłaniu” w Kórniku] załatwi Walne Zebranie, które zamierzamy w niedługim cza-

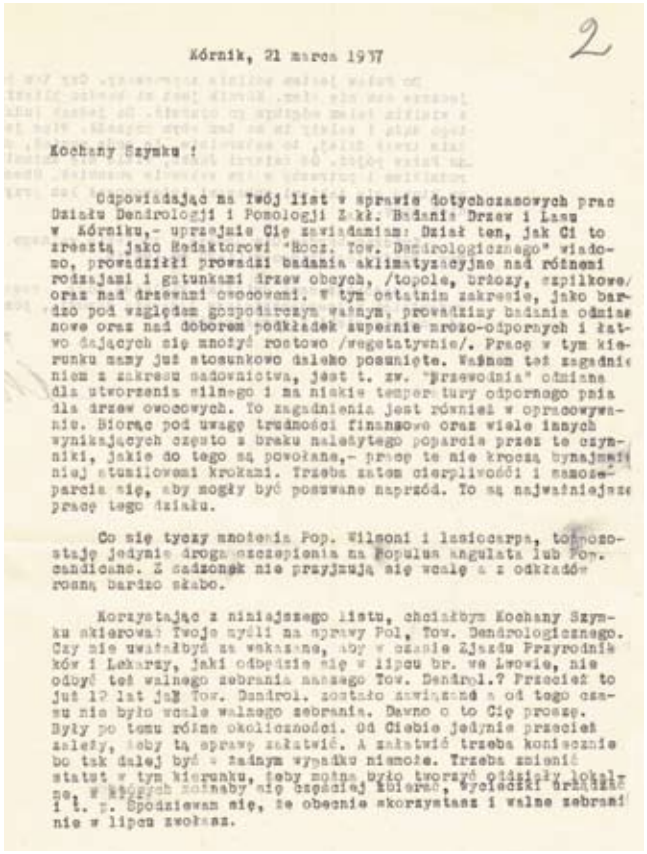

Kórnik, 21 marca 1937

2

Kochany Szymku !

Odpowiadając na Twój list w sprawie dotychczasowych prac Działu Dendrologji i Pomologji Zakł. Badania Drzew i Lasu w Kórniku,- uprzejmie Cię zawiadamiam: Dział ten, jak Ci to zresztą jako Redaktorowi "Kosz. Tow. Dendrologicznego" wiadomo, prowadziłżi prowadzi badania aklimatyzacyjne nad różnemi rodzajami i gatunkami drzew obcych, /topole, brzozy, szpilkowe/ oraz nad drzewami owocowemi. W tym ostatnim zakresie, jako bardzo pod względem gospodarczym ważnym, prowadzimy badania odmian nowe oraz nad doborem podkładek zupełnie mrozo-odpornych i łatwo dających się mnożyć rostowo /wegetatywnie/. Pracę w tym kierunku mamy już stosunkowo daleko posunięte. Ważnem też zagadnieniem z zakresu sadownictwa, jest t. zw. "przewodnia" odmiana dla utworzenia silnego i na niskie temperatury odpornego pnia dla drzew owocowych. To zagadnienia jest również w opracowywaniu. Biorąc pod uwagę trudności finansowe oraz wiele innych wynikających często z braku należytego poparcia przez te czynniki, jakie do tego są powołane,- pracę te nie mogą bynajmniej stanowemi krokami. Trzeba zatem cierpliwości i samozaparcia się, aby mogły być posuwane naprzód. To są najważniejsze pracę tego działu.

Co się tyczy mnożenia Pop. Wilsoni i Lasiocarpa, to pozostaje jedynie droga szczepienia na Populus angulata lub Pop. candicans. Z sadzonek nie przyjmują się wcale a z odkładów rosną bardzo słabo.

Korzystając z niniejszego listu, chciałbym Kochany Szymku skierować Twoje myśli na sprawy Pol. Tow. Dendrologicznego. Czy nie uważałbyś za wskazane, aby w czasie Zjazdu Przyrodników i Lekarzy, jaki odbędzie się w lipcu br. we Lwowie, nie odbyć też walnego zebrania naszego Tow. Dendrol.? Przecież to już 12 lat jak Tow. Dendrol. zostało zawiązane a od tego czasu nie było wcale walnego zebrania. Dawno o to Cię proszę. Były po temu różne okoliczności. Od Ciebie jedynie przecież zależy, żeby tą sprawę załatwić. A załatwić trzeba koniecznie bo tak dalej być w żadnym wypadku niemoże. Trzeba zmienić statut w tym kierunku, żeby można było tworzyć oddziały lokalne, w których możnaby się częściej zbierać, wycieczki urządzać i t. p. Spodziewam się, że obecnie skorzystasz i walne zebranie w lipcu zwołasz.

Ryc. 14. List Antoniego Wróblewskiego do Szymona Wierdaka, z 21 marca 1937, z prośbą o zwołanie walnego zebrania PTD we Lwowie w 1937

Fig. 14. Letter of Antoni Wróblewski to Szymon Wierdak, dated on March 21st, 1937, with the request to convene a General Meeting of PDS in Lvov in 1937

sie zwołać. W związku z Walnem Zebraniem przypominam Ci Twoje przyrzeczenie co do wygłoszenia wykładu na temat 'w jaki sposób niektóre zagraniczne miasta rozwiązały kwestję zakładania parków dendrologicznych'. Co do powzięcia projektu rozwiązania tej sprawy na gruncie lwowskim to wybraliśmy Komisję, która ma objechać wszystkie lwowskie tereny i na miejscu szczegółowo rzecz całą zbadać i opracować projekt wraz z przypuszczalnym kosztorysem. Referat Komisji zostanie podany do wiadomości również na Walnem Zgromadzeniu, na które zaprosimy szereg wpływowych osób z Zarządu Miasta i tp." (Wierdak Szymon…l.c. [karta 35]).

Nic z tego jednak nie wyszło, o czym świadczą o tyle lat późniejsze (z 21 marca 1937!) słowa Wróblewskiego, skierowane do Szymona Wierdaka (Wierdak Szymon, Kórnik, 1931, 1937, teczka IV 210 [karta 2]; pisownia i interpunkcja oryginalna, ryc. 14):

„Korzystając z niniejszego listu, chciałbym Kochany Szymku skierować Twoje myśli na sprawy Pol. Tow. Dendrologicznego. Czy nie uważałbyś za wskazane, aby w czasie Zjazdu Przyrodników i Lekarzy, jaki odbędzie się w lipcu br. we Lwowie, nie odbyć też walnego zebrania naszego Tow. Dendrol.? Przecież to już 12 lat jak Tow. Dendrol. zostało zawiązane a od tego czasu nie było wcale walnego zebrania. Dawno oto Cię proszę. Były po temu różne okoliczności. Od Ciebie jedynie przecież zależy, żeby tą sprawę załatwić. A załatwić trzeba koniecznie bo tak dalej być w żadnym wypadku niemoże. Trzeba zmienić statut w tym kierunku, żeby można było tworzyć oddziały lokalne, w których możnaby się częściej zbierać, wycieczki urządzać i t. p. Spodziewam się, że obecnie skorzystasz i walne zebranie w lipcu zwołasz.".

W papierach po T. Wilczyńskim zachowało się zaproszenie na ten lwowski zjazd PTD. Wydrukowano je w postaci kartki pocztowej, datowanej na 21 czerwca 1937 r., sygnowanej przez wiceprezesa, St. Sokołowskiego, i sekretarza, Sz. Wierdaka (Zaproszenie na Walne…1937; ryc. 15). Zebranie zwołano na 4 lipca, oczywiście w Zakładzie Botaniki Lasowej przy św. Marka. Istotnymi punktami obrad miały być wybory zarządu PTD, komisji rewizyjnej, a co najważniejsze – zmiana statutu Towarzystwa.

Czy jednak drugie walne zebranie rzeczywiście odbyło się w lipcu 1937 r., mamy poważne wątpliwości. Poza zaproszeniem brak na to innych „papierów", a niepewność naszą

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne
we Lwowie, ul. św. Marka 1.

POCZTA POLSKA

JWPan
Dr. Tadeusz W i l c z y ń s k i
L w ó w
Rutowskiego 18.

DRUK

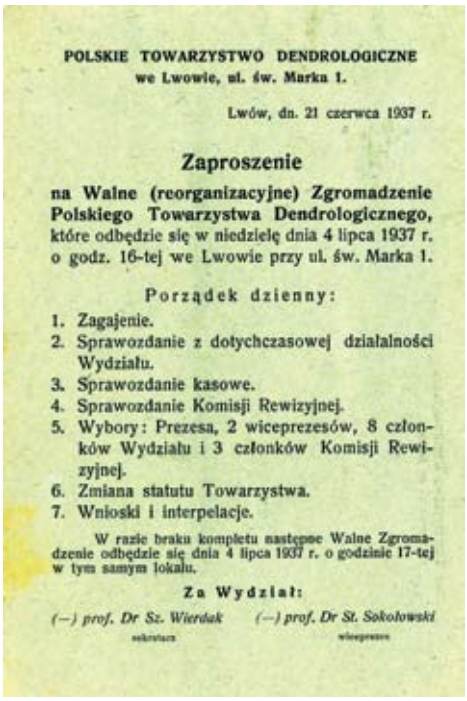

POLSKIE TOWARZYSTWO DENDROLOGICZNE
we Lwowie, ul. św. Marka 1.

Lwów, dn. 21 czerwca 1937 r.

Zaproszenie

na Walne (reorganizacyjne) Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, które odbędzie się w niedzielę dnia 4 lipca 1937 r. o godz. 16-tej we Lwowie przy ul. św. Marka 1.

Porządek dzienny:

1. Zagajenie.
2. Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Wydziału.
3. Sprawozdanie kasowe.
4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
5. Wybory: Prezesa, 2 wiceprezesów, 8 członków Wydziału i 3 członków Komisji Rewizyjnej.
6. Zmiana statutu Towarzystwa.
7. Wnioski i interpelacje.

W razie braku kompletu następne Walne Zgromadzenie odbędzie się dnia 4 lipca 1937 r. o godzinie 17-tej w tym samym lokalu.

Za Wydział:

(—) prof. Dr Sz. Wierdak — sekretarz
(—) prof. Dr St. Sokołowski — wiceprezes

Ryc. 15. Kartka pocztowa-zaproszenie na Walne Zebranie PTD we Lwowie (zbiory T. Majewskiego, Warszawa)

Fig. 15. Postcard-invitation to the General Meeting of PDS in Lwów (T. Majewski's private collection, Warsaw)

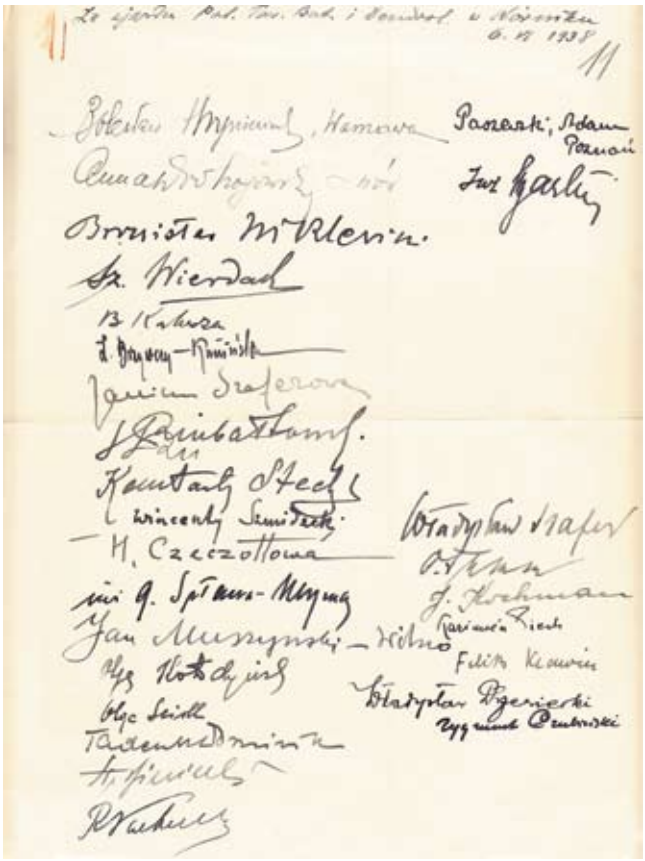

Ryc. 16. Lista obecnych na Walnym zebraniu PTD i PTB w Kórniku w czerwcu 1938
Fig. 16. The list of participants to the General Meeting of PDS and PBS in Kórnik in June 1938

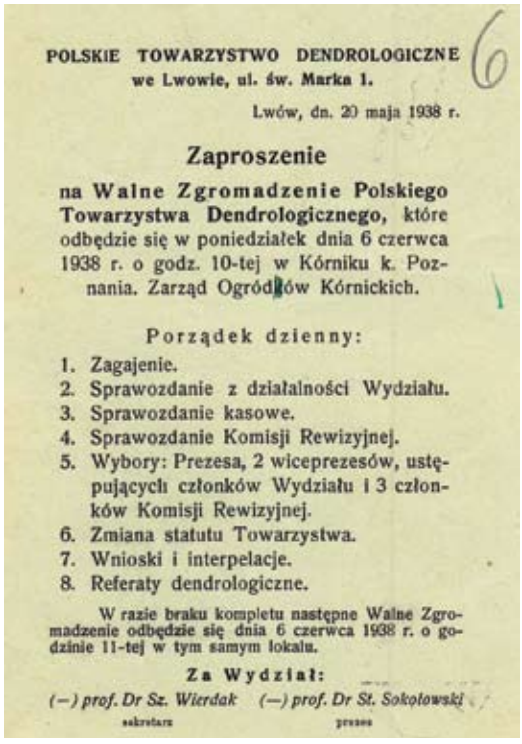

POLSKIE TOWARZYSTWO DENDROLOGICZNE
we Lwowie, ul. św. Marka 1.

Lwów, dn. 20 maja 1938 r.

Zaproszenie

na Walne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, które odbędzie się w poniedziałek dnia 6 czerwca 1938 r. o godz. 10-tej w Kórniku k. Poznania. Zarząd Ogrodów Kórnickich.

Porządek dzienny:

1. Zagajenie.
2. Sprawozdanie z działalności Wydziału.
3. Sprawozdanie kasowe.
4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
5. Wybory: Prezesa, 2 wiceprezesów, ustępujących członków Wydziału i 3 członków Komisji Rewizyjnej.
6. Zmiana statutu Towarzystwa.
7. Wnioski i interpelacje.
8. Referaty dendrologiczne.

W razie braku kompletu następne Walne Zgromadzenie odbędzie się dnia 6 czerwca 1938 r. o godzinie 11-tej w tym samym lokalu.

Za Wydział:

(—) prof. Dr Sz. Wierdak sekretarz — *(—) prof. Dr St. Sokołowski* prezes

Ryc. 17. Kartka pocztowa-zaproszenie na Walne Zebranie PTD w Kórniku, 6 czerwca 1938
Fig. 17. Postcard-invitation to the General Meeting of PDS in Kórnik, June 6th 1938

wzmacnia fakt, że przecież zaledwie rok później, w 1938 r., nie we Lwowie, a w Kórniku (razem z zebraniem PTB), z pewnością miało miejsce walne zebranie PTB. W papierach po A. Wróblewskim zachowała się bowiem datowana, rękopiśmienna lista obecnych (27 osób, ale podpisów dwu osób nie umiemy rozpoznać), z nagłówkiem „Ze zjazdu Pol. Tow. Bot. i Dendrol. w Kórniku 6. VI. 1938" (Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938, teczka II D 130 [karta 11]; ryc. 16) i kilka listów i telegramów do A. Wróblewskiego, usprawiedliwiających nieobecność (ibidem, [karty 7, 8, 9 i 10]). O tym, że nie mogą przyjechać, napisali do Wróblewskiego Antoni Czarnecki, prof. Piotr Hoser (wahał się i ostatecznie odmówił – był to ostatni rok jego życia! – choć 2 czerwca pisał jeszcze: „Obecnie stan zdrowia mego jest względnie dobry, ale zawsze niepewny jak to bywa u starych gratów. Mam tylko pewną obawę czy na radę kórnicką czasu wystarczy. Trochę to dużo jak na jeden dzień ale qui vivra verra") i Stefan Makowiecki („…obecny stan mojego zdrowia nie pozwala mi na tak daleką podróż").

W papierach po Antonim Wróblewskim mamy też analogiczne jak rozsyłane rok wcześniej, także wydrukowane w postaci kartki pocztowej, zaproszenie na zjazd w Kórniku, ze śmieszną "literówką" – mianowicie „Ogrody Kórnickie" są tu „Ogródkami Kórnickimi" (Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938, teczka II D 130 [karta 6]; ryc. 17).

Nasze domniemanie, że zjazd lwowski w 1937 r. jednak się nie odbył (choć rozesłano zaproszenia!), opieramy i na tym, że istotnym punktem porządku dziennego miały być zmiany statutu. Trudno tymczasem przypuszczać, by statut zmieniano rok po roku, a w dodatku – by zmiany takie przygotowywały już po upływie roku znowu te same osoby! Tymczasem zjazd w Kórniku, który bez wątpienia się odbył, miał w swym programie, w punkcie szóstym – „zmianę statutu Towarzystwa". Wierdak tuż przed przyjazdem do Kórnika, 31 maja 1938 r., pisał do Wróblewskiego: „…zmianę statutu Tow. musicie obaj z Kobendzą zreferować" (Wierdak Szymon, Lwów, 1915-1938, teczka IV 357 [karta 62]). A przecież dokładnie o tym samym pisał już, do tego samego adresata, rok wcześniej, przed zapowiadanym zjazdem we Lwowie: „Antku Kochany bądź łaskaw zastanowić się nad sprawą racjonalnej zmiany statutu. W tej sprawie piszę również i do p. Kobendzy z prośbą aby przygotował odpowiednie wnioski" (Wierdak Szymon… l.c. [karta 63]). Należy więc przypuszczać, że zjazd, zwołany do Lwowa w 1937 r., w ostatnim momencie odwołano (?), a jego program „przesunął się" na rok następny.

Kobendza, już po zjeździe kórnickim, 3 października 1938 r., pisał właśnie w sprawie statutu, którego ostateczną wersję najwyraźniej miał opracować, do Wróblewskiego: „Przesyłam […] statut Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. Jednocześnie drugi egzemplarz statutu wysyłam prof. Wierdakowi. Mam wrażenie, że w statucie jest wszystko. Pewna niejasność jest tylko w § 15, gdzie jest mowa o składkach. W Kórniku zapadła uchwała, że członkowie nadzwyczajni płacą o 50% mniej od członków zwyczajnych. Tyczyło to wysokości składek miesięcznych, a jak przedstawia się sprawa wpisowego? Ta sprawa nie była dyskutowana. Gdybyście uważali, że te 50% zniżki dotyczy również wpisowego, nie mam nic przeciwko odpowiedniej

zmianie w statucie. W tym samym sensie piszę również do prof. Wierdaka. Gdybyście mieli jakieś uzupełnienia czy uwagi do statutu, prosiłbym o nadesłanie ich na ręce prof. Wierdaka. Napiszcie też do profesora, by co rychlej podał ustawę do [urzędowego, we Lwowie] zatwierdzenia, abyśmy ją mogli mieć przed wakacjami przyszłego roku, aby móc rozpocząć bardziej żywotną działalność" (Kobendza Roman, Warszawa, 1932-1939, teczka IV 277 [karta 2]).

Tego drugiego statutu PTD nigdzie nie znaleźliśmy. Jeśli władze PTD nie zdążyły go wydrukować w formie osobnego druku, to – wobec zniszczenia VII „Rocznika" – możemy go nigdy nie poznać? Ów „kórnicki" statut musiał być inny, większy od „lwowskiego", zauważmy bowiem, że Kobendza pisał o §15 (składki), a statut „lwowski" miał paragrafów tylko czternaście. We lwowskim archiwum wojewódzkim po tej wersji „kórnickiej" nie ma śladu, może dendrologowie rzeczywiście nie zdążyli przed wakacjami 1939 r., czyli przed rozsypaniem się całego tamtego świata!

Należy bowiem wziąć pod uwagę, że znowu, jak przed procedurą rejestracyjną Towarzystwa, trzeba było zebrać podpisy wszystkich obecnych na kórnickim zjeździe. Było to trudniejsze niż wówczas, w 1924 roku, bo uczestnicy nie pochodzili już w takiej większości z jednego tylko miasta czy województwa! W 1924 r. ciągnęło się to dziewięć miesięcy, a w roku 1938 Kobendza posłał zredagowany przez siebie statut Wróblewskiemu i Wierdakowi, do ewentualnych poprawek, w październiku. Można więc sądzić, że zbieranie podpisów pod statutem, który miał być skierowany do zatwierdzenia, rozpoczęto nie wcześniej jak z początkiem 1939 r. Najprawdopodobniej zatem przed II wojną nowy statut nie zaczął obowiązywać. Należałoby jednak postawić pytanie, czy – jeżeli jednak uzyskał moc prawną – statut „kórnicki" różnił się od „lwowskiego" w istotnych dla oceny późniejszego rozwiązania PTD punktach (tryb rozwiązywania Towarzystwa i zwoływania walnych zebrań)? Tego nie wiemy.

Ryc. 18. Pocztówka wydana przez PTD
Fig. 18. The postcard published by the PDS

Niestety, ponieważ zjazd kórnicki w 1938 r. to było wspólne zebranie obu towarzystw, z listy obecności nie można wnioskować w sposób pewny o przynależności do PTD. Do Kórnika przyjechali bowiem i dendrologowie, i botanicy o specjalnościach często dalekich od dendrologii. Większość uczestników zjazdu znamy już z innych źródeł – jako członków PTD i uwzględniamy w liście członkowskiej, którą podajemy w dalszej części tej pracy. W szczególności stawiamy przy nazwisku na tej liście datę „1938-1949", gdy to nazwisko znalazło się i na liście członków Sekcji Dendrologicznej PTB, drukowanej w VII „Roczniku", z 1951 r. Ale w przypadku, gdy lista obecności z 6 czerwca jest jedynym śladem domniemanej przynależności danej osoby do PTD, pomijamy to nazwisko w zestawionym przez nas spisie członków PTD, a tu, w spisie obecnych w Kórniku 6 czerwca 1938 r., stawiamy przy tej osobie „[?]". Są to zresztą wyłącznie lub prawie wyłącznie botanicy i zapewne do PTD nie należeli? A oto rozpoznane podpisy, w tej kolejności, w jakiej je złożono:

Bolesław Hryniewiecki, Anna hr. Drohojowska, Bronisław Niklewski [?], Szymon Wierdak, B. Kalusza [?], Zofia Brzywczy-Kunińska, Janina Szaferowa, Seweryn Dziubałtowski [?], Konstanty Stecki, Wincenty Szmidecki [?], Hanna Czeczottowa, G. Spława-Neuman [?], Jan Muszyński [?], Olga Kołodyńska, Olga Seidl, Tadeusz Dominik [?], Stefan Białobok, Roman Kobendza, Adam Paszewski, [NN], Władysław Szafer, [NN], Józef Kochman, Kazimierz Piech [?], Feliks Krawiec [?], Władysław Drzewiecki [?] i Zygmunt Czubiński.

Co jeszcze przed II wojną? Polskie Towarzystwo Dendrologiczne wydawało swe pismo i – właściwie nic więcej! Wybrane w 1925 r. sekcje zapewne pozostały martwe, jak można pośrednio sądzić z narzekań A. Wróblewskiego, kierowanych do Wierdaka przed planowanym zjazdem we Lwowie w 1937 r. Od czasu do czasu dawało o sobie znać, ale raczej tylko na miejscu, we Lwowie. Postulatów rozszerzenia działalności, tworzenia sekcji i oddziałów, organizowania wycieczek i spotkań terenowych, co przedkładali Towarzystwu w swoim czasie Wróblewski i Kobendza, nie zdołano już zrealizować. Poza tym, że zwołano dwa zjazdy, lwowski i kórnicki, nic się nie działo. Zbierał się jedynie zarząd czyli „Wydział" PTD. Na przykład 21 stycznia 1928 r. Wierdak pisze do Wróblewskiego: „Na posiedzeniu Wydziału Tow. Dendr. (18. I.) uchwaliliśmy formalnie przystąpić do druku Rocznika. Gotówki mamy na opłacenie klisz i na wstępne wydatki" (Wierdak Szymon, Lwów, 1915-1938, teczka IV 357 [karta 35]).

Z rzeczy drobnych – w drugiej połowie lat 1920-tych Towarzystwo wydało pocztówki (ile?), w serii „Zabytki przyrody polskiej". Dwie z nich, z fotografiami dębu Kazi-

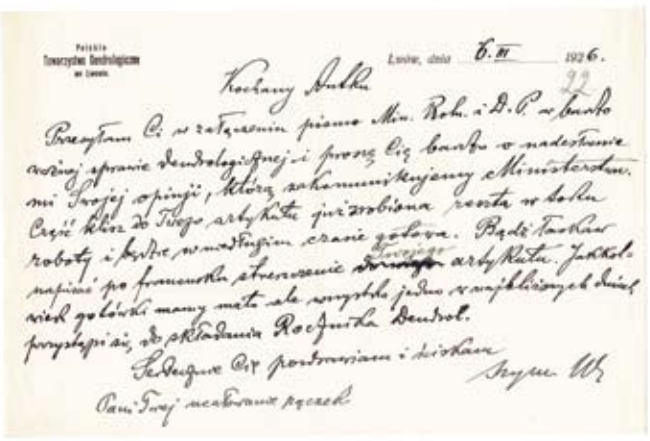

Ryc. 19. List Szymona Wierdaka do Antoniego Wróblewskiego
Fig. 19. Letter of Szymon Wierdak to Antoni Wróblewski

Ryc. 20. Blankiet bankowy dla opłacania składek członkowskich PTD; z materiałów po Tadeuszu Wilczyńskim
Fig. 20. Bank form for the PDS membership fee; Tadeusz Wilczyński's archives

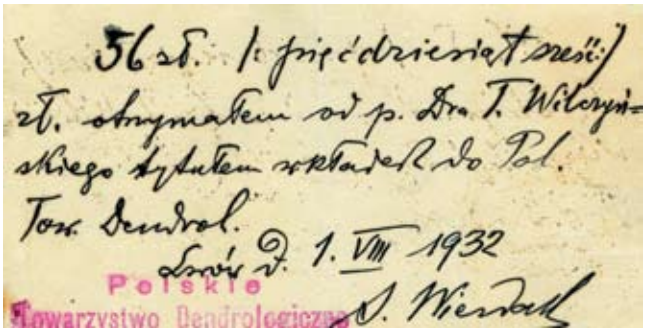

Ryc. 21. Pokwitowanie za składki dla Tadeusza Wilczyńskiego
Fig. 21. Confirmation of the member fee payment for Tadeusz Wilczyńskiego

mierzowskiego w Rozdole nad Dniestrem (zdjęty dosłownie w ostatnim momencie, w kwietniu 1930 r. zwaliła go burza) i starego dębu w Ostrowie koło Sokala, wydobył na światło dzienne Bronisław Jan Szmit (2008). W archiwum Wróblewskiego znajdziemy trzecią taką widokówkę, przedstawiającą lwowską „Cetnerówkę" (Wierdak Szymon, Lwów, 1915-1938, teczka IV 357 [karta 44]; ryc. 18).

Kilka razy PTD wysyłało memoranda do władz, związane z ochroną przyrody, z ratowaniem drzew, obsadzaniem dróg. O pierwszych dwu opiniach pisaliśmy wyżej, przy okazji omawiania pierwszego walnego zjazdu. Kolejne takie opinie na potrzeby władz, ministerstw – opracowywano i później. Na przykład 6 marca 1926 r. Wierdak pisał do Wróblewskiego: „Przesyłam Ci w załączeniu pismo Min. Roln. i D. P. w bardzo ważnej sprawie dendrologicznej i proszę Cię bardzo o nadesłanie mi Swojej opinji, którą zakomunikujemy Ministerstwu" (Wierdak Szymon...l.c. [karta 22]; ryc. 19). Po roku, 31 stycznia 1927 r., znowu prosi Wróblewskiego o opinię, być może zresztą w tej samej sprawie, co rok wcześniej (?): „Bądź łaskaw przesłać nam Swoją opinję w sprawie sadzenia drzew przy drogach. Nie musi to być szeroki referat ale wystarczą także krótkie ale zasadnicze uwagi" (Wierdak Szymon… l.c. [karta 29]). Uwagi Wróblewskiego na ten temat posłużyły potem do opracowania memoriału skierowanego 15 kwietnia 1928 r. do Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, a publikowanego w drugim „Roczniku" (Memorjał…1928).

Z wojen, z czasów niszczącej tkankę społeczną dyktatury, a gdy szczęśliwie ocaleją, trwonione przez ludzki brak zrozumienia i czułości dla przeszłości, trafiają do potomnych rzeczy przypadkowe. I tak, Bronisław J. Szmit kupił antykwarycznie, pochodzący także z papierów po Tadeuszu Wilczyńskim ze Lwowa, bankowy blankiet wpłat, drukowany specjalnie dla członków Towarzystwa – składki (12 złotych rocznie) płacono w Pocztowej Kasie Oszczędności, na konto czekowe 153.162 (Blankiet... b. r.; ryc. 20).

Podobny drobiazg zakupił do swych zbiorów, także z rozproszonych w Krakowie papierów po Wilczyńskim, prof. T. Majewski. Jest to pokwitowanie za składki członkowskie, jakie Tadeuszowi Wilczyńskiemu wystawił 1 sierpnia 1932 r. Szymon Wierdak (Pokwitowanie…1932; ryc. 21).

Po II wojnie

Najwcześniejsze dokumenty i drukowane notatki, związane z krótkim, powojennym okresem istnienia PTD, to rys działalności Towarzystwa, pióra Senety (b.r.), oraz dwa sprawozdania, zamieszczone w pierwszym po wojnie zeszycie „Rocznika" (Ziobrowski 1951a, b).

Pierwsze po wojnie wspólne działania rozpoczęto w 1948 r., jak można sądzić z notatki w siódmym „Roczniku" (Kobendza 1951) i z decyzji podjętej na kórnickim zjeździe w jesieni tego właśnie roku – by składki płacić wstecz, licząc od połowy owego roku. Pierwszy zjazd odbył się w Kórniku, od 31 października do 2 listopada 1948 r. (koszta wyżywienia i zakwaterowanie uczestników wzięła na siebie Fundacja „Zakłady Kórnickie", a Ministerstwo Oświaty przyznało subwencję, „która umożliwiła uczestnictwo w Zjeździe wielu zamiejscowym dendrologom, przybyłym z całej Polski").

Nie mamy spisów członków PTD z 1948 i 1949 roku, możemy tylko starać się odtworzyć powojenny skład Towarzystwa, czytając zjazdowe sprawozdania Ziobrowskiego. W 1948 r. członkami musieli więc być: Stefan Białobok, Kazimierz Browicz, Hanna Czeczottowa, Tadeusz Gieruszyński, Tadeusz Gorczyński, Leszek Jankiewicz, Roman Kobendza, Michał Kordus, Stefan Makowiecki (zmarły w tymże roku), Bogumił Pawłowski, Wiktor Schramm, Konstanty Stecki, Tadeusz Sulma, Władysław Szafer, Andrzej Środoń, Stanisław Tyszkiewicz, Szymon Wierdak, Stanisław Zarzycki, Stefan Ziobrowski.

Ryc. 22. Uczestnicy zjazdu PTD w Kórniku w 1948 r.
Fig. 22. Participants of the PDS Meeting in Kórnik in 1948

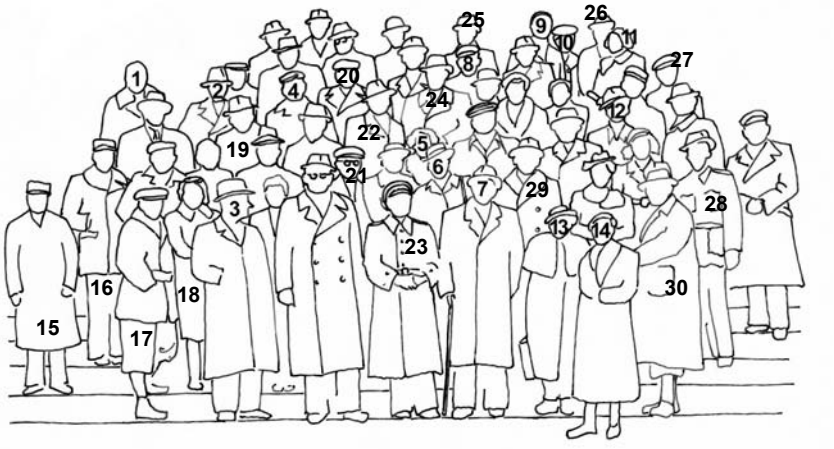

1. Stefan Białobok, 2. Adam Czartoryski, 3. Roman Kobendza, 4. Tadeusz Gorczyński, 5. Ewa Korczyńska, 6. Janina Jentys-Szaferowa, 7. Władysław Szafer, 8. Kazimierz Browicz, 9. Władysław Bugała, 10. Hanna Straus, 11. Emilia Białobokowa, 12. Tadeusz Szymanowski, 13. Hanna Czeczottowa, 14. Jadwiga Wróblewska, 15. Stanisław Gąska, 16. Henryk Eder, 17. Andrzej Środoń, 18. Maria Łucka, 19. Stefan Ziobrowski, 20. Jan Białobok, 21. Konstanty Stecki, 22. Zygmunt Czubiński, 23. Lesław Dreszer, 24. Stanisław Kościelny, 25. Kazimierz Kubanek, 26. Jadwiga Łuczakowa, 27. Leszek Jankiewicz, 28. Jan Sybilski, 29. Wiktor Schramm, 30. Zygmunt Pohl

Na zdjęciu, zamieszczonym w sprawozdaniu z Kórnika widać jeszcze wiele innych osób, wymieniamy je w podpisie do ryciny 22. Nie wszyscy pozujący do pamiątkowego zdjęcia u wejścia do kórnickiego zamku należeli do PTD! W identyfikacji osób spoglądamy na oryginał tej fotografii (zbiory Hanny Straus, Kórnik), znacznie wyraźniejszy od reprodukcji zamieszczonej w „Roczniku". Jest to jedna z zaledwie dwu znanych nam wspólnych fotografii członków PTD, o drugiej – za chwilę. Z uczestników żyją dzisiaj zapewne tylko Hanna Straus i Leszek Jankiewicz?

„Pierwszą" osobą na zjeździe w Kórniku był prof. Szafer. Już przed wojną Antoni Wróblewski, a po wojnie Stefan Białobok, mieli w nim sprzymierzeńca i ostoję, osobę, która osłaniała ich, dzięki swemu autorytetowi i miejscu w nauce polskiej, w trudniejszych chwilach i skutecznie wspierała w działalności, jaką prowadzili na polu dendrologii w ramach „Zakładów Kórnickich". Szafer miał referat programowy, w którym naszkicował zadania Towarzystwa, zarówno naukowe jak popularyzatorskie. Do pierwszego kręgu zaliczył prace chorologiczne nad drzewami i krzewami krajowymi, badania ras drzew leśnych i badania ekologiczne nad optimum życiowym w ramach zasięgów drzew rodzimych, a także nad historią i znaczeniem drzew krajowych w krajobrazie, prace aklimatyzacyjne nad „egzotami" i podjęcie działań, które chroniłyby parki, aleje i stare drzewa przed niszczeniem. Do zadań, które należało podjąć z myślą o szerszej publiczności, Szafer zaliczył wznowienie wydawania rocznika Towarzystwa oraz sporządzanie informacyjnych tablic i ulotek.

Już wtedy, w 1948 r., zamierzano wznowić „Rocznik PTD". Nowy redaktor, Roman Kobendza, „przedstawił zamierzenia redakcji, podając program prac, koszty druku itd." (Ziobrowski 1951a). Pierwszemu redaktorowi, Szymonowi Wierdakowi nadano godność członka honorowego,

Ryc. 23. Uczestnicy zjazdu PTD w Tułowicach w 1949 r.
Fig. 23. Participants of the PDS Meeting in Tułowice in 1949

1. Jerzy Szulczewski, 2. Bernard Lisiak, 3. Jan Slaski, 4. Konstanty Stecki, 5. Jan Sybilski, 6. Stefan Ziobrowski, 7. Janina Jentys-Szaferowa, 8. Władysław Szafer, 9. Stanisław Tyszkiewicz, 10. Hanna Czeczottowa, 11. Alina Skirgiełło, 12. Adam Czartoryski, 13. Mikołaj Kostyniuk, 14. Aniela Kozłowska, 15. Andrzej Środoń, 16. Maria Łucka, 17. Ewa Korczyńska, 18. Henryk Eder, 19. Roman Kobendza

zapewne po raz pierwszy w historii Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego (chyba, że coś takiego miało miejsce na zjeździe w 1938 r.?). Wierdak, który z wojny (do 1946 r. mieszkał we Lwowie) wyszedł schorowany i bez sił, do czasu kórnickiego zjazdu *de nomine* pozostawał redaktorem „Rocznika".

W miejsce tymczasowych władz, których składu nie znamy, wybrano następujący Zarząd: prezesem został Władysław Szafer, jego zastępcą i redaktorem – Roman Kobendza, sekretarzem Stefan Ziobrowski, skarbnikiem Andrzej Środoń, a członkami – Stefan Białobok, Stefan Macko, Wiktor Schramm, Konstanty Stecki i Stanisław Tyszkiewicz. Wybrano też Komisję Rewizyjną, przewodniczyć jej miał Bogumił Pawłowski, członkami zostali Tadeusz Gieruszyński i Jan Walas, a zastępcami – Tadeusz Sulma i Tadeusz Gorczyński.

Na zjeździe wysłuchano jeszcze ośmiu referatów, krótko omówionych przez Ziobrowskiego (1951a). Pierwszego dnia Czeczottowa mówiła o Kew i Edynburgu, Schramm o „dynamizmie w przyrodzie" (*in extenso* znamy tekst tego tylko wystąpienia, wydrukowano go bowiem w siódmym tomie „Rocznika"; Schramm 1951), Kordus o zadrzewieniach przydrożnych, a Białobok nakreślił stan badań w tworzonym przez niego naukowym ośrodku kórnickim. W drugim dniu miejscowi uczeni prezentowali badania prowadzone w Kórniku: Browicz mówił o tutejszych kolekcjach dendrologicznych, Białobok o *Metasequoia*, Bugała o pracach hodowlanych nad topolami, wreszcie Jankiewicz o hormonach roślinnych, stosowanych w ukorzenianiu sadzonek drzew. W czasie zjazdu dendrologowie zwiedzili tylko park w Kórniku i pobliskie stare dęby w Rogalinie.

Do Tułowic, na zjazd, który trwał od 27 do 29 września 1949 r., przyjechało 56 osób. Towarzystwo liczyło wówczas 153 członków, wobec 81 zapisanych na koniec 1948 r. (Ziobrowski 1951b). Władze PTD nie uległy zmianom, z wyjątkiem tego, że „wylosowanego" z szeregów zarządu Wiktora Schramma zastąpiła Zofia Zalewska.

W czasie pierwszego dnia obrad, poza oficjalnymi powitaniami itp., prezes PTD, prof. Szafer wspominał dwu zasłużonych zmarłych, Szymona Wierdaka i Stefana Makowieckiego. W części naukowej wysłuchano następujących referatów: Władysława Szafera „Zadania dendrochronologii", Hanny Czeczottowej „Uwagi o buku w Azji", Janiny Szaferowej „Mieszańce brzóz" i Stefana Ziobrowskiego „Podstawy przyrodnicze planowania sadowniczego". Drobniejsze doniesienia i komunikaty przedstawili: Roman Kobendza „Nowy mieszaniec lipy", Jan Białobok „Uwagi o zasłonach wiatrochłonnych", Władysław Szafer „O rejestracji parków zabytkowych", Stefan Macko „Parę słów w sprawie Ogrodu Botanicznego we Wrocławiu", Władysław Szafer, Roman Kobendza i Stefan Białobok „O *Metasequoia*", Władysław Bugała „O lasach Warmii i Mazur" oraz Józef Mądalski „O *Fagus orientalis*". Dwa kolejne dni spędzono na zwiedzaniu różnych obiektów dendrologicznych – parków w Tułowicach, Lipnie koło Niemodlina i Reptach Starych, ogrodów dendrologicznych w Prószkowie i Brynku, i stanowisk brekinii w nadleśnictwie Kamień Śląski (Ziobrowski 1951b).

Co ciekawe, Ziobrowski (1951b) wyraźnie pisze, że już wtedy, wczesną jesienią 1949 r., „Rocznik Tow. Dendrologicznego w rozmiarach ca 20 arkuszy jest już przygotowany do druku", a PTD „…otrzymało na cele wydania Rocznika Dendrologicznego sumę 800.000 zł". O staraniu się o taką subwencję w Ministerstwie Oświaty była mowa już rok wcześniej, gdy ustalono, że „…ma profesor Kobendza prosić Ministerstwo Oświaty o dalszą życzliwą opiekę nad Polskim Towarzystwem Dendrologicznym i o subwencjonowanie VII Rocznika, który będzie organem oficjalnym Towarzystwa" (Ziobrowski 1951a). Siódmy, firmowany przez PTB, rocznik polskich dendrologów, ma faktycznie 20 arkuszy druku, z czego można wnosić, że w tym czasie, we wrześniu 1949 r., wszystko rzeczywiście było już gotowe i czekało tylko na druk!

W zbiorach J. Dolatowskiego zachowało się zdjęcie grupowe nieznanego autora, będące zarazem pamiątkową pocztówką, z wydrukowanym na odwrocie fotografii miejscem na adres, podpisane po tej „pocztowej" stronie ręką Władysława Bugały tak: „Zjazd Tow. Dendrologicznego w Kórniku – 1948 r. (?)" (ryc. 23). Szczególnie intrygujący jest ów znak zapytania w opisie zdjęcia – bo i nam coś się tu nie zgadza? Zwykle na takich zjazdach robi się jedno zdjęcie, w każdym razie – nawet jeśli jest kilka zdjęć czy kilku fotografujących – to fotografia przedstawia jedno, reprezentacyjne miejsce. A przecież ze zjazdu w 1948 r. znamy zupełnie inną fotografię pamiątkową, zdjętą przed zamkiem w Kórniku, znaną nam i z oryginału, i z reprodukcji zamieszczonej w siódmym zeszycie „Rocznika". Zdjęcie podpisane przez Bugałę przedstawia według nas zjazd nie kórnicki, a właśnie ten ostatni, o rok późniejszy, czyli zjazd tułowicki! Wykonano je w wyraźnie cieplejszy dzień i wszyscy mają na sobie inne, lżejsze ubrania (zjazd w Kórniku był na przełomie października i listopada, a w Tułowicach – miesiąc z okładem wcześniej), obie grupy różnią się też wyraźnie składem! Na zdjęciu z domniemanych Tułowic są to następujący członkowie Towarzystwa:

Adam ks. Czartoryski, Hanna Czeczottowa, Henryk Eder, Roman Kobendza, Ewa Korczyńska, Mikołaj Kostyniuk, Aniela Kozłowska, Bernard Lisiak, Maria Łucka, Alina Skirgiełło, Jan Slaski, Konstanty Stecki, Jan Sybilski, Janina Szaferowa, Władysław Szafer, Jerzy Szulczewski, Andrzej Środoń, Stanisław Tyszkiewicz i Stefan Ziobrowski.

Rozwiązanie PTD

W latach stalinowskich PTD zostało ministerialnym nakazem wchłonięte przez siostrzane Polskie Towarzystwo Botaniczne. W „Sprawozdaniu z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego za rok 1950 (od 1 września 1949 roku do 31 sierpnia 1950 roku)", zawartym w tece „Zjazd Wrocławski…" (1950), znajdujemy między innymi omówienie działalności wydawniczej i prac Zarządu Głównego, a w szczególności sprawozdanie z posiedzenia Zarządu, które odbyło się 10 września 1950 r., bezpośrednio przed walnym zebraniem członków PTB we Wrocławiu. Na wrocławski zjazd przyjechali, by pilnować „na odcinku botaniki" słusznej linii partii, towarzysze Kazimierz Petrusewicz z Komitetu Centralnego partii komunistycznej i Włodzimierz Michajłow z Departamentu Nauki Ministerstwa Oświaty (Majewski 2010). W sprawozdaniu czytamy:

„Na skutek zaleceń Ministerstwa Oświaty Polskie Towarzystwo Dendrologiczne łączy się z Polskim Towarzystwem Botanicznym, tworząc odrębną jego Sekcję Dendrologiczną. Na tę fuzję [w wersji brudnopisowej, również zachowanej w „Sprawozdaniu…", mamy w miejsce „fuzji" słowo „symbioza"!] wyraziły zgodę Zarządy obu Towarzystw. Ponieważ jednak Statut Towarzystwa naszego [Botanicznego] przewiduje jedynie tworzenie komisyj, przeto musi nastąpić zmiana statutu. Sprawa przyłączenia Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego jak i zmiany Statutu Polskiego Towarzystwa Botanicznego będą omówione na dzisiejszym Walnym Zgromadzeniu.

Zarząd Polskiego Towarzystwa Botanicznego uważa, że Rocznik jaki wydawało Polskie Towarzystwo Dendrologiczne powinien wychodzić nadal tylko z odpowiednią korektą karty tytułowej. […] oddany został do druku „Rocznik Dendrologiczny", który będzie organem Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Po wielu zachodach druk został rozpoczęty, otrzymaliśmy pierwsze korekty i należy mieć nadzieję, że ukaże się w końcu b. roku".

Opracowanie odpowiednich zmian w statucie zarząd główny PTB zlecił Wacławowi Gajewskiemu, Ludmile Karpowiczowej i Romanowi Kobendzy. Ciekawe, że notatka o nadejściu korekty rocznika nieistniejącej jeszcze przecież Sekcji Dendrologicznej PTB powstała w dniu Walnego Zebrania, na którym dopiero zadecydować się miały ostatecznie losy przyszłej sekcji. Jest więc pewne, że ów zeszyt pisma był redagowany i złożony do druku jeszcze jako pismo Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, a nagłe przemiany po prostu wymusiły zmianę strony tytułowej i okładki!

We wspomnianej wyżej tece opatrzonej nagłówkiem „Zjazd Wrocławski…" (1950) mamy i „Protokół Walnego Zgromadzenia Polskiego Towarzystwa Botanicznego, które się odbyło dnia 10 września 1950 r. w Auli Uniwersytetu Wrocławskiego". Ostatni, czwarty punkt porządku dziennego pierwszego dnia zjazdu odnotowano w tym protokole tak:

„4. Utworzenie Sekcji Dendrologicznej P. T. B. Podczas krótkiej przerwy w obradach odbyło się pod przewodnictwem prof. dr Wł. Szafera zebranie likwidacyjne Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. W myśl propozycji Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki i za zgodą obu Towarzystw nastąpiło przekształcenie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego w Sekcję Dendrologiczną PTB. Do zorganizowania tej Sekcji Walne Zgromadzenie upoważniło prof. dr Romana Kobendzę. Na tym obrady zakończono".

Wydaje się pewne, w świetle tego, co już pisaliśmy o statutowych warunkach rozwiązywania PTD, że zebranie likwidacyjne, zorganizowane przez Szafera w przerwie obrad PTB, nie miało – i to dla kilku powodów! – prawa rozwiązać Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. Należy przede wszystkim wątpić, czy do Wrocławia zwołano walne zgromadzenie członków PTD (choć na sali oczywiście byli dendrologowie i członkowie PTD)? Nie mamy o tym żadnych przekazów, ani w archiwum PTB, ani gdzie indziej, ale trzeba pamiętać, że precedens – w postaci wspólnego zjazdu w Kórniku w 1938 r. – jednak był?

Nie ma też żadnych śladów wcześniejszego określenia i podania do wiadomości porządku obrad walnego zebrania, co było w myśl statutu koniecznym warunkiem prawidłowego przeprowadzenia takiego zebrania. Brak wreszcie jakichkolwiek dokumentów potwierdzających istnienie wymaganego przez statut, wcześniejszego o miesiąc w stosunku do daty zjazdu we Wrocławiu, zgłoszenia przez co najmniej 10 członków wniosku o rozwiązanie Towarzystwa.

Zaledwie na rok przed owym kuluarowym zapewne zebraniem likwidacyjnym, ówże likwidator z przymusu, profesor Szafer, prezes PTD, prosił w czasie walnego zgromadzenia członków PTB w Łodzi o „zapisywanie się na członków Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego i wzięcie udziału w Zjeździe tego Towarzystwa, który ma się odbyć dn. 27-29 września w Tułowicach" (Księga protokółów posiedzeń Walnego…1954). Sytuacja zmieniła się więc diametralnie, naciski musiały raptownie się nasilić i przybrać formę ultimatum.

Pierwszy ślad złowrogiego pisma z ministerstwa mamy w „Księdze protokółów posiedzeń Zarządu…" (1956), w dwu protokołach – z października 1949 r. i stycznia 1950 r. W „Protokole Posiedzenia Warszawskich Członków Zarządu Głównego P. T. B, odbytego dn. 5 października 1949 roku w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin U. W. w Ogrodzie Botanicznym" czytamy, że na zebranie przyszli prezes PTB, Bolesław Hryniewiecki, jego zastępca, Kazimierz Bassalik, i sekretarz Roman Kobendza, oraz Wacław Gajewski, Tadeusz Gorczyński, Ludmiła Karpowiczowa, Piotr Strebeyko i Jakub Tomanek. Kobendza odczytał „…pismo Ministerstwa Oświaty, dotyczące Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. W piśmie tym Ministerstwo odmawia Towarzystwu samodzielnego bytu i zaleca stworzenie sekcji dendrologicznej przy Polskim Towarzystwie Botanicznym. Zebrani wypowiedzieli się w ten sposób, że skoro nie będzie możliwości utrzymania Towarzystwa Dendrologicznego jako samoistnej jednostki, to nic nie stoi na przeszkodzie, aby weszło ono do Polskiego Towarzystwa Botanicznego jako odrębna Sekcja, na co pozwala statut [w tej mierze zebrani się mylili]. Ponadto zebrani wypowiedzieli się, że „Rocznik Dendrologiczny" musi wychodzić jako oddzielne wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Botanicznego".

W „Protokole Plenarnego Posiedzenia Zarządu Głównego P. T. B, które odbyło się 4 stycznia 1950 roku w lokalu Zakładu Fizjologii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego" (obecni Kazimierz Bassalik, Henryk Bukowiecki, Wacław Gajewski, Tadeusz Gorczyński, Józef Goetz, Ludmiła Karpowiczowa, Roman Kobendza, Józef Mądalski, Bogumił Pawłowski, Adam Paszewski, Franciszek Skupieński, Piotr Strebeyko i Jakub Tomanek) czytamy z kolei:

„Sekretarz odczytał protokóły dwu ostatnich posiedzeń warszawskich członków Zarządu Głównego.

a. Długotrwałą dyskusję, w której zabierali głos prawie wszyscy zebrani, wywołał punkt protokołu posiedzenia z dn. 5 października, który dotyczył rozwiązania Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego i wcielenia go do Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Po wszechstronnym naświetleniu zagadnienia i przyjęciu do wiadomości pisma Ministerstwa Oświaty uchwalono zgłosić na Walne Zgromadzenie członków P. T. B. wniosek w sprawie utworzenia przy P. T. B. Sekcji Dendrologicznej. Wymaga to równoczesnego zgłoszenia odpowiedniej poprawki do Statutu Towarzystwa.

Do chwili powstania Sekcji, postanowiono w myśl §7go Statutu P. T. B. powołać do życia Komisję Dendrologiczną, która czasowo będzie kontynuowała prace Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. Dla utrzymania ciągłości tych prac postanowiono ponadto zwrócić się do Ministerstwa Oświaty z powołaniem się na wyżej wspomniane pismo Zarządu Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego z prośbą o zwiększenie złożonego przez Zarząd Główny P. T. B. preliminarza o pozycję jednego miliona złotych na wydawnictwo „Rocznik Dendrologiczny", który w przyszłości ukazywać się będzie jako organ specjalny mającej powstać Sekcji Dendrologicznej.

Sprawę członków Towarzystwa Dendrologicznego uchwalono rozwiązać następująco: ci członkowie obecnego Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, którzy są równocześnie członkami P. T. B., a którzy będą chcieli otrzymywać nadal „Rocznik Dendrologiczny", będą wpłacali dotychczasową swą składkę członkowską na rzecz Komisji a po powstaniu statutowej – Sekcji Dendrologicznej, natomiast dotychczasowi członkowie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego nie należący do P. T. B., będą mogli doń zapisać się, zależnie od statutowo przewidzianych uprawnień, bądź na członków zwyczajnych, bądź nadzwyczajnych P. T. B.".

Kobendza (1951) dając redakcyjny „wstępniak" do wznowionego pisma dendrologów użył prawie bez zmian i retuszu tekstu, który miał był otwierać siódmy "Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego"! Zaczął tak: „Polskie Towarzystwo Dendrologiczne [..] za jeden z głównych celów swego istnienia uznawało wydawanie organu pt.: „Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego"", a dalej pisał: „Niniejszy siódmy „Rocznik" posiada nieco zmieniony tytuł, a to z uwagi na okoliczności, że w roku 1949, na życzenie Departamentu Nauki Ministerstwa Oświaty, Polskie Towarzystwo Dendrologiczne połączyło się z Polskim Towarzystwem Botanicznym, tworząc jego odrębną Sekcję. Na fuzję tę oba Towarzystwa wyraziły zgodę na ostatnim dorocznym

Walnym Zgromadzeniu członków obu Towarzystw, które odbyło się w dn. 10 września 1950 roku we Wrocławiu".

Seneta (b. r.) jako datę, która początkuje działalność Sekcji Dendrologicznej PTB, dał 14 marca 1951 („zebranie organizacyjne Sekcji Dendrologicznej PTB na podstawie uchwały Walnego Zgromadzenia członków PTB we Wrocławiu we wrześniu 1950 r.").

Światło na ten przejściowy okres rzuca też zeszyt, w którym w latach 1950-tych odnotowywano składki członków Sekcji Dendrologicznej (Składki członkowskie…1950-1957). Obejmuje on lata 1950-1957, wpisów dokonano co najmniej czterokrotnie (prowadzone są jedną ręką, ale dwoma atramentami i dwoma ołówkami), przy czym najciekawsze są zapisy (być może czynione zbiorczo, za okres kilku lat, *post factum*?), które potwierdzają przynależność do Sekcji Dendrologicznej PTB już w 1950 r. Za ten rok, w przeciwieństwie do masowego opłacenia składek za 1951, kiedy odnotowano 123 wpłaty, pieniądze wpłynęły od kilkunastu tylko członków (wymieńmy ich dla kronikarskiego porządku: Zofia Brzywczy-Kunińska, Hanna Czeczottowa, Jadwiga i Tadeusz Gorczyńscy, Irena Reyment-Grochowska i Jerzy Grochowski, Marek Jassem, Irena Jeżewska, Barbara Klimaszewska, Roman Kobendza, Barbara Kuszel, Krystyna Onitzchowa, Alina Skirgiełło, Feliks Stefański, Tadeusz Szymanowski i Jadwiga Toeplitz-Połabińska). Poza Kobendzą nie było wśród nich nikogo z Zarządu PTD wybranego tak niedawno w Kórniku!

Przez kilka lat członkowie dawnego PTD stosowali swoistą organizacyjną obstrukcję, dla zaznaczenia sprzeciwu wobec likwidacji Towarzystwa (ten opór miał jakieś oparcie w uchwale Zarządu Głównego PTB z 4 stycznia 1950 r.). Należeli mianowicie do Sekcji Dendrologicznej PTB, ale do samego PTB – nie wstępowali.

Dla przykładu na posiedzeniu PTB w Warszawie, 1 października 1951 r., stwierdzono, że przewodniczący Sekcji Dendrologicznej PTB musi być członkiem zwyczajnym PTB, co zmusiło prof. Alfonsa Zielonko do wstąpienia do warszawskiego oddziału PTB (Majewski 2010). Sekcja funkcjonowała więc „na wariackich papierach"! Sytuacja taka była dla władz PTB (a raczej dla politycznych kontrolerów nauki) nie do przyjęcia i w końcu Zarząd Główny PTB, pismem z 15 listopada 1955 r. zmusił wszystkich dendrologów, którzy chcieli być jednak jakoś zrzeszeni, do wstąpienia do PTB. Pismo poświęcone było „sprawie weryfikacji członków" (słowa złowrogie w czasach stalinowskich!), którą polecono zakończyć do 1 lutego 1956 r. W rozesłanym do członków Sekcji piśmie tak wyjaśniali sytuację koleżankom i kolegom Tadeusz Gorczyński i Tadeusz Szymanowski, przewodniczący i sekretarz Sekcji Dendrologicznej (Gorczyński, Szymanowski 1955):

„Z dniem 1 stycznia 1956 r. Sekcja Dendrologiczna będzie funkcjonowała podobnie jak inne Sekcje P.T.B. Członkowie poszczególnych Sekcji są jednocześnie członkami P.T.B. Podobnie ma się rzecz z Sekcją Dendrologiczną. Według tych kryteriów nie można być członkiem Sekcji Dendrologicznej nie będąc członkiem P.T.B. zgodnie z obowiązującym statutem. Wszyscy dotychczasowi członkowie Sekcji winni się zdeklarować czy chcą być członkami Sekcji Dendrologicznej według nowych przepisów […]. W związku

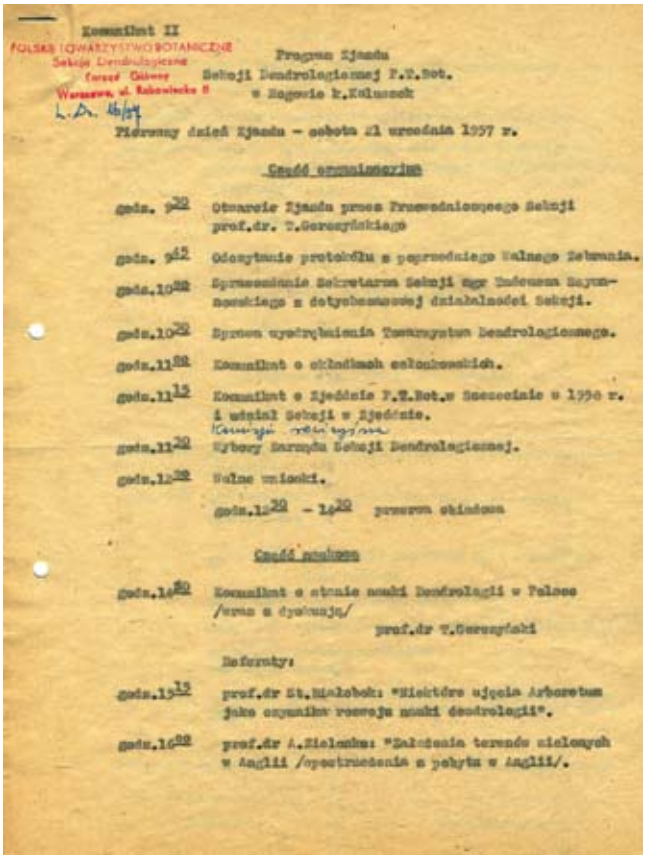

Komunikat II
POLSKIE TOWARZYSTWO BOTANICZNE
Sekcja Dendrologiczna
Zarząd Główny
Warszawa, ul. Rakowiecka 8

Program Zjazdu
Sekcji Dendrologicznej P.T.Bot.
w Rogowie k.Kulmsee

Pierwszy dzień Zjazdu – sobota 21 września 1957 r.

Część organizacyjna

godz. 9[30] Otwarcie Zjazdu przez Przewodniczącego Sekcji prof.dr. T.Gorczyńskiego

godz. 9[45] Odczytanie protokółu z poprzedniego Walnego Zebrania.

godz.10[00] Sprawozdanie Sekretarza Sekcji mgr Tadeusza Szymanowskiego z dotychczasowej działalności Sekcji.

godz.10[30] Sprawa uzupełnienia Zarządu Sekcji Dendrologicznej.

godz.11[00] Komunikat o składkach członkowskich.

godz.11[15] Komunikat o Zjeździe P.T.Bot.w Szczecinie w 1958 r. i udział Sekcji w Zjeździe.

godz.11[30] Wybory Zarządu Sekcji Dendrologicznej.

godz.12[00] Wolne wnioski.

godz.12[30] – 14[00] przerwa obiadowa

Część naukowa

godz.14[00] Komunikat o stanie nauki Dendrologii w Polsce /wraz z dyskusją/
prof.dr T.Gorczyński

Referaty:

godz.15[15] prof.dr St.Białobok: "Historyczne ujęcia Arboretum jako czynnika rozwoju nauki dendrologii".

godz.16[00] prof.dr A.Zielonko: "Założenia terenów zielonych w Anglii /opartrzenie o pobyt w Anglii/.

Ryc. 24. Program zjazdu Sekcji Dendrologicznej PTB w Rogowie (21 września 1957), z punktem dotyczącym reaktywacji PTD (zbiory J. Dolatowskiego, Policzna)

Fig. 24. The agenda of the Dendrology Section of PBS Meeting in Rogów (September 21st, 1957), including the point regarding PDS reactivation (J. Dolatowski's private collection, Policzna)

z tym dotychczasowi członkowie Sekcji Dendrologicznej, którzy nie byli członkami P.T.B., a wyrażą chęć należenia do P.T.B., muszą być zgłoszeni na zebraniu Oddziału, gdzie zostaną formalnie przyjęci na członków nadzwyczajnych lub zwyczajnych".

Opracowano odpowiednią deklarację członkowską i zawiadomiono dendrologów, że od tej pory w ramach składek będą dostawać bezpłatnie „Wiadomości Botaniczne" i („prawdopodobnie") „Acta Societatis Botanicorum Poloniae", natomiast pismo dendrologów „można będzie abonować (odpłatnie) przez Ośrodek Rozpowszechniania i Wymiany Wydawnictw PAN" (Seneta, Tumiłowicz 1955).

Nieco wcześniej kierujący Sekcją Dendrologiczną prof. Alfons Zielonko próbował przynajmniej finansowo uniezależnić Sekcję od PTB i skierował do Narodowego Banku Polskiego pismo w sprawie otwarcia dla Sekcji odrębnego konta bankowego. Odpowiedź była oczywiście negatywna („Nie wyrażamy zgody na otwarcie odrębnego r-ku bieżącego dla Sekcji Dendrologicznej z uwagi na to, że rachunkowość tej Sekcji powinna być prowadzona w ramach księgowości analitycznej Polskiego Tow. Botanicznego / Wwa, 4.7.55") (Zielonko 1955).

Próby reaktywacji PTD trwały. Na posiedzeniu plenarnym zarządu głównego PTB w Lublinie (18 września 1954 r.) prof. Kazimierz Bassalik postawił wniosek o wy-

stąpienie „do władz o wznowienie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego", a następnego dnia identyczną uchwałę podjęła Sekcja Dendrologiczna. Po dwu latach – znowu: na posiedzeniu Prezydium PTB w Warszawie, 22 października 1956 r., „rozpatrzono (w zasadzie pozytywnie), wniosek Sekcji Dendrologicznej o oddzielenie się i wznowienie działalności Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego…" (wszystko za: Majewski 2010).

Program zjazdu Sekcji Dendrologicznej PTB (21-22 września 1957 w Rogowie) przewidywał wśród spraw organizacyjnych, które miały być poruszone pierwszego dnia, „sprawę wyodrębnienia Towarzystwa Dendrologicznego" (Gorczyński, Szymanowski 1957; ryc. 24). Na odwrocie znajdującej się w zbiorach J. Dolatowskiego kopii programu tego zjazdu mamy odręczne notatki Włodzimierza Senety, a wśród nich taki fragment:

Jak przedstawia się obecnie powiązanie Sekcji z PTB
1) czy ktoś z zarządu Głównego Sekcji [chyba miało być „PTB"?] bierze udział w posiedzeniach Zarządu Sekcji
2) jak przyjmować nowych członków Sekcji
   – wzór deklaracji –
   czy na członka Sekcji i Tow. Bot.
   czy " " Tow. Bot.
   nadzwycz. i zwyczajnego
   – publikacje
   czy deklaracje mają zostać u nas [w Sekcji Dendrologicznej], czy przekazywać do PTB
   – lista członków uznanych przez PTB – gdzie wydrukowana
   – pewna ilość członków „zginęła"

Szczególnie ostatnie zdanie notatki Senety jest zastanawiające. Jest to zapewne ślad działania partyjnych weryfikatorów, którym nie w smak musieli być ci członkowie, którzy mieli kiedyś parki, majątki, szkółki albo też ich wojenna lub powojenna przeszłość nie była politycznie właściwa.

„Październik" trwał krótko, nadzieje na odtworzenie samodzielnego, odrębnego Towarzystwa spełzły na niczym. Ale pamięć o PTD była żywa i co i rusz dawała o sobie znać w wypowiedziach, zwłaszcza w słowach tych dendrologów, którzy mieli jeszcze szczęście należeć do dawnego Towarzystwa. Dla przykładu: na kilka lat przed śmiercią, gdy żyliśmy już w innym, odmienionym kraju, prof. Stefan Białobok zachęcał do odtworzenia PTD. Przytaczamy tu całość tekstu wystąpienia przygotowanego przez Profesora na zjazd dendrologów w Kórniku w roku 1990, tekstu tego nie ma bowiem w wydanych w formie broszury zjazdowych materiałach (poprawiamy wyłącznie oczywiste pomyłki tekstu, tradycyjnego maszynopisu z poprawkami poczynionymi ręką Profesora; zachowaliśmy oryginalny podział na akapity):

„Jak sądzę byłoby bardzo pożądane aby poczynić starania o reaktywowanie utworzonego w okresie międzywojennym Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. Uważam, że spełniało ono dobrze swoje zadanie.

Do tego Towarzystwa należeli ludzie różnych zawodów i, obok pracowników naukowych zajmujących się dendrologią czy botaniką, członkami jego byli miłośnicy drzew, właściciele parków, szkółkarze i leśnicy interesujący się uprawą drzew introdukowanych w lesie. Obecnie praktycy i miłośnicy roślin drzewiastych nie mogą być ze względów statutowych członkami Sekcji Dendrologicznej PTB.

Z tych powodów należałoby przeto [ulubione, nadużywane przez prof. Białoboka słówko] wyjaśnić sobie niektóre pojęcia dotyczące zakresu zainteresowań tych dziedzin nauki.

W Polsce na ogół wyróżnia się dwa typy dendrologii, a mianowicie: dendrologię leśną wykładaną na wydziałach leśnych, jak też dendrologię ogrodniczą, zwaną przez Stanisława Sokołowskiego ogrodnictwem parkowym, wykładaną na wydziałach ogrodniczych Akademii Rolniczych.

Różnice między nimi są zasadnicze. Jeśli ta pierwsza ma określone kryteria poznawcze wyrażające się oceną wysokości produkcji biomasy, ponieważ zajmuje się introdukcją drzew obcego pochodzenia do upraw leśnych w celu zwiększenia produkcji drewna, to kryteria poznawcze wykorzystywane w dendrologii ogrodniczej są często subiektywne. Wynika to z faktu, że dendrologia ogrodnicza ma silne powiązania z naukami humanistycznymi, na przykład ze sztuką czy architekturą. Bowiem współżycie człowieka z przyrodą w dziejach kultury przybierało rozmaite formy humanistycznego stosunku do piękna krajobrazu.

Do zainteresowań dendrologii ogrodniczej należy również wybieranie z przyrody tego, co najpiękniejsze, i sprowadzanie tego do takich rozmiarów, by stworzona sztuka przypominała naturę. Możliwości te daje ogromne bogactwo form piękna roślin drzewiastych. Ta forma pracy nie daje się jednak ująć w wymierne wskaźniki.

Z tych powodów wiele rozmyślałem kiedyś nad nazwą tutejszego instytutu w czasie jego tworzenia. Szukałem bowiem jakichś przykładów koncepcji organizacyjnych i naukowych tej placówki spośród już istniejących, znanych dyscyplin naukowych.

Podobny program organizacyjny i analogiczny w swym typie zakres badań ma mikrobiologia, która zajmuje się jak dendrologia całokształtem badań mikroorganizmów. Zajmuje się też ich wykorzystaniem w gospodarce człowieka.

Mikrobiologia dzieli się również na szereg działów jak mikrobiologia rolnicza czy lekarska itp., podobnie jak to widzimy w przypadku dendrologii leśnej czy ogrodniczej.

Z tych powodów widziałem dendrologię tak jak mikrobiologię – jako naukę biologiczną o szerokim zakresie zagadnień, których poznanie da nam większą znajomość roślin drzewiastych.

Przeto reaktywowanie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego w jego dawnych założeniach wzbogaci dorobek dendrologii i upowszechni jej osiągnięcia w społeczeństwie, w którym znajomość roślin drzewiastych jest bardzo mała, a stosunek naszego społeczeństwa do zieleni cechuje na ogół brak zrozumienia jej roli w życiu człowieka, a w zasadzie można go uznać za okropny."

Ciągłość istnienia Towarzystwa Dendrologicznego zaznaczał zresztą Białobok i wcześniej, na przykład w tezach referatu otwierającego zjazd dendrologiczny we Wrocławiu, jaki odbył się 27-28 czerwca 1959 r. Przytaczam urywek tego nieznanego tekstu – sprawozdanie ze zjazdu (Zanowa

1960) wymienia bowiem jedynie tytuły wystąpień; Białobok (1959) pisze tu o sobie w trzeciej osobie:

„Autor omawia w referacie historię Towarzystwa Dendrologicznego i jego wpływ na rozwój nauki dendrologii w Polsce. Bliżej zatrzymuje się przy charakteryzowaniu programu działania Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego ze względu na wielce odrębny jego charakter od innych towarzystw dendrologicznych w świecie. Charakteryzuje na przestrzeni 35 lat istnienia Towarzystwa [sic! – Białobok uznaje tym samym ciągłość istnienia PTD] i jego działalności wydawniczej, jak również zmiany, jakie zaszły w składzie i zainteresowaniach jego członków."

Kalendarium Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego

22 stycznia 1924 – pierwsze posiedzenie organizacyjne Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego we Lwowie; obecnych 15 członków-założycieli. Opracowanie projektu statutu towarzystwa dendrologicznego zlecono komisji w składzie: Stanisław Golczewski, Stefan Makowiecki, Stanisław Piątkowski, Jan Szczygielski, Szymon Wierdak i Antoni Wróblewski.

25 lutego 1924 – drugie posiedzenie organizacyjne PTD; przyjęcie projektu statutu i wybory do tymczasowego zarządu Towarzystwa (przewodniczący dr Szymon Wierdak, sekretarz Stanisław Piątkowski, członkowie – Stanisław hr. Dzieduszycki, prof. Piotr Hoser, Jan Szczygielski, Antoni Wróblewski).

7 grudnia 1924 – urzędowe zatwierdzenie przez wojewodę lwowskiego statutu PTD, początek działalności PTD.

początek grudnia 1924 – rozsyłanie odezwy o powstaniu PTD, zachęcającej do wstępowania do Towarzystwa.

20 lutego 1925 – pierwsze Walne Zgromadzenie PTD we Lwowie. Prezesem został dr Bolesław Orzechowicz, wiceprezesami prof. Piotr Hoser i prof. Stanisław Sokołowski, a członkami Wydziału – Stanisław hr. Dzieduszycki, August hr. Krasicki, Stefan Makowiecki, Stanisław Piątkowski, prof. Władysław Szafer, Adam Younga, Tadeusz Wilczyński i dr Szymon Wierdak.

28 września 1925 – pierwsze posiedzenie Wydziału PTD i jego ukonstytuowanie się (dopiero w osiem miesięcy po walnym zebraniu?!).

koniec 1925 r. – utworzenie, na posiedzeniu Wydziału i wyłącznie spośród jego członków, pięciu sekcji roboczych: parkowej, ogrodniczej, leśnej, wydawniczej i propagandowej.

18 stycznia 1928 – posiedzenie Wydziału PTD we Lwowie, zapada decyzja o wydaniu drugiego zeszytu „Rocznika".

6 czerwca 1938 – drugie Walne Zgromadzenie PTD w Kórniku, jest to wspólne spotkanie PTD i PTB. Obecnych 27 osób z obu towarzystw.

31 października – 2 listopada 1948 – pierwszy powojenny zjazd (czyli walne zebranie) PTD w Kórniku, prezesem tymczasowego Zarządu był prof. Władysław Szafer. Wybrano władze Towarzystwa: prezes – Władysław Szafer, jego zastępca i redaktor – prof. Roman Kobendza, sekretarz – prof. Stefan Ziobrowski, skarbnik – dr Adam Środoń, członkowie – dr Stefan Białobok, doc. Stefan Macko, prof. Wiktor Schramm, prof. Konstanty Stecki, doc. Stanisław Tyszkiewicz. Prof. Szymona Wierdaka, dotychczasowego redaktora „Rocznika PTD", wybrano członkiem honorowym Towarzystwa.

27-29 września 1949 – drugi po wojnie, a czwarty w jego historii, zjazd PTD – w Tułowicach. Miejsce „wylosowanego" W. Schramma zajęła w Zarządzie dr Zofia Zalewska. „Rocznik PTD" uzyskał ministerialne dofinansowanie i jego 20 arkuszy czekało na druk.

5 października 1949 – posiedzenie warszawskich członków Zarządu Głównego PTB, omawiano pismo Ministerstwa, zawierające nakaz włączenia PTD, któremu odmawia się samodzielnego bytu, w ramy PTB.

4 stycznia 1950 – decyzja Zarządu Głównego PTB, podjęta na posiedzeniu plenarnym, o powołaniu tymczasowej Komisji Dendrologicznej w ramach PTB, do czasu powstania Sekcji Dendrologicznej. Zarząd Główny zdecydował też o tym, że składki członków Komisji, a po jej powołaniu – Sekcji Dendrologicznej, trafiać będą wprost do Komisji (Sekcji).

10 września 1950 – krótkie „zebranie likwidacyjne" PTD, w czasie przerwy w obradach Walnego Zgromadzenia członków PTB we Wrocławiu, zwołane przez prezesa PTD, prof. Władysława Szafera. W roku 1950 składki potwierdzające przynależność do Sekcji Dendrologicznej PTB zapłaciło tylko 16 osób.

14 marca 1951 – pierwsze zebranie organizacyjne Sekcji Dendrologicznej PTB w Warszawie; składki w tym roku zapłaciły 123 osoby. W sierpniu ukazał się pierwszy po wojnie rocznik Towarzystwa, ale ze zmienioną oczywiście stroną tytułową i okładką – jako „VII Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB".

28 kwietnia 1955 – pismo prezesa Sekcji Dendrologicznej PTB, prof. Alfonsa Zielonki, do NBP w sprawie otwarcia dla Sekcji niezależnego od PTB rachunku bankowego; rozpatrzone odmownie.

15 listopada 1955 – pismo Zarządu Głównego PTB, obligujące wszystkich członków Sekcji Dendrologicznej do wstąpienia do PTB do 1 lutego 1956; definitywny koniec niezależności.

21-22 września 1957 – „odwilżowy" zjazd Sekcji Dendrologicznej w Rogowie, wśród spraw organizacyjnych stanęła kwestia wyodrębnienia Towarzystwa ze struktury PTB.

Władze Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego

(na podstawie danych z przedwojennych „Roczników", Ziobrowskiego 1951a, b, materiałów po Tadeuszu Wilczyńskim w zbiorach T. Majewskiego oraz materiałów z zespołu dokumentów po Antonim Wróblewskim w Archiwum PAN w Poznaniu)

Zastanawia, jak w okresie przedwojennym dokonywano zmian władz PTD? Zaledwie dwa (być może – trzy?) razy przecież odbyło się walne zebranie członków Towarzystwa, a w myśl statutu tylko na takim zebraniu można – i trzeba było – dokonywać tych corocznych zmian. Czyżby jakoś omijano formalne zapisy? Można wszak było zwołać Walne zebranie tylko *de nomine*, a spotkać się w małym gronie – i wybrać władze? Ale przecież nie godziło się postępować

tak przez wiele lat z rzędu, na pewno nie miało to miejsca. Być może wybierano wiceprezesów lub wiceprezesa, który kierował Towarzystwem (jak na przykład w 1937 r.), a na stanowisku prezesa był stały *vacat*? A jednak władze PTD, jak widać z poniższych, fragmentarycznych przecież danych, zmieniały się?! Jak to było, nie wiemy.

25 lutego 1924 – 20 lutego 1925 tymczasowy zarząd w składzie: Szymon Wierdak, przewodniczący; Stanisław Piątkowski, sekretarz; Stanisław Dzieduszycki, Piotr Hoser, Jan Szczygielski, Antoni Wróblewski – członkowie.

20 lutego 1925 zarząd wybrany na I walnym zebraniu: Bolesław Orzechowicz, prezes († 10 października 1927; po jego śmierci Sz. Wierdak w liście do A. Wróblewskiego proponował wybranie na prezesa Adama Youngi; teczka IV 357 – Wierdak Szymon, Lwów, 1915-1938 [karta 33]); Piotr Hoser i Stanisław Sokołowski – wiceprezesi; Stanisław Dzieduszycki, August Krasicki, Stefan Makowiecki, Stanisław Piątkowski, Władysław Szafer, Adam Younga, Tadeusz Wilczyński, Szymon Wierdak – członkowie).

styczeń 1929 Stefan Makowiecki, prezes; Szymon Wierdak, sekretarz (29 stycznia 1929; list obu panów do A. Wróblewskiego; teczka II D 130 – Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938 [karta 5]).

marzec 1930 Szymon Wierdak, prezes (3 marca 1930; list S. Makowieckiego do A. Wróblewskiego: „…nie wątpię, że pr.[ezes] Wierdak nie będzie miał nic przeciw temu"; teczka IV 292 – Stefan Makowiecki. Lwów i inne, 1920-1944 [karta 36]).

maj 1932 Szymon Wierdak, prezes; Stanisław Piątkowski, sekretarz (wiceprezes?, może zresztą piastowali te funkcje „na odwrót"?); przypuszczenia oparte na dwu listach Wierdaka do Wróblewskiego – 27 maja 1932 list „z upoważnieniem reprezentowania na Zjeździe [w Paryżu] Pol.Tow. Dendrologicznego" (Wierdak Szymon, Lwów, 1915-1938, teczka IV 357 [karta 53]), a 16 października 1932 pisał z kolei „Jakkolwiek za IV Rocznik Dendrologiczny winno się jeszcze Drukarni 105 zł, to jednak uważamy, a raczej wraz z p. Piątkowskim uważamy, że powinniśmy wydać V Rocznik choćby w mocno zredukowanej objętości o 3–4 arkusze druku" (Wierdak Szymon…l.c. [karta 55]).

czerwiec 1937 Stanisław Sokołowski, wiceprezes; Szymon Wierdak, sekretarz (list Wierdaka do Wróblewskiego z 28 czerwca 1937 r., sprawie enigmatycznego dla nas walnego zebrania we Lwowie: „Przypuszczam, że zaproszenie na Walne Zgromadzenie Tow. Dendrologicznego już otrzymałeś. Stało się zatem zadość Twemu słusznemu życzeniu. Sznurek i sucha gałąź również już przygotowane a delikwent oczekuje z pokorą egzekucji, którą musisz Ty przeprowadzić"; Wierdak Szymon… l.c. [karta 62]; Zaproszenie na Walne…1937).

maj 1938 Stanisław Sokołowski, prezes; Szymon Wierdak, sekretarz; w okresie bezpośrednio przed drugim Walnym zebraniem PTD w Kórniku (20 maja 1938; kartka pocztowa podpisana przez nich obu do A. Wróblewskiego; teczka II D 130 – Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938 [karta 6]; ryc. 17).

październik 1948 Władysław Szafer, prezes; Roman Kobendza, wiceprezes i redaktor; obaj pełnili te funkcje tymczasowo, do czasu zjazdu w Kórniku (Ziobrowski 1951a).

31 października 1948 – 10 września 1950 Władysław Szafer, prezes; Roman Kobendza, wiceprezes i redaktor; Stefan Ziobrowski, sekretarz; Andrzej Środoń, skarbnik, i członkowie – Wiktor Schramm („wylosowany", w jego miejsce od 27 września 1949 – Zofia Zalewska), Stanisław Tyszkiewicz, Konstanty Stecki, Stefan Macko, Stefan Białobok (Ziobrowski 1951a,b).

Spis członków „pierwszego" Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego

(pierwszy raz zestawiony w druku w całości; według danych publikowanych w pierwszych siedmiu „Rocznikach" oraz innych źródeł; w nawiasach informacja o potwierdzonym przez źródła okresie przynależności do PTD)

Aniela Aleksandrowiczówna, dyrektorka szkoły powszechnej, Lwów (1924-26)
Eustachy Barański, ziemianin, Łukawica Dolna k. Stryja (1926-28)
Tadeusz Barański, j. w.
Jan Białobok, emeryt, ogrodnik, Kórnik (1948-49)
Stefan Białobok, dr, Kórnik (1938-49)
Juliusz Bielski, właściciel dóbr, Lwów (1928-30)
Adolf Bocheński, właściciel dóbr, Ponikwa k. Brodów (1926-28)
Kazimierz Borowicz, nadleśniczy lasów państwowych, Czeszewo k. Wrześni (1926-28)
Marian Bosakowski, inż., nadleśniczy lasów państwowych, Libusz na Pomorzu (1924-26)
Aleksander Brodzikowski, nadleśniczy lasów państwowych, Brąszowice pow. Złoczów Kujawski (1926-28)
Edmund Broś-Załęski, dyrektor lasów, Jabłonki k. Baligrodu (1926-28)
Kazimierz Browicz, student, Kórnik (1948-49)
Kazimierz Brzeziński, dyrektor Krajowej Szkoły Ogrodniczej, Lwów-Zamarstynów (1924-26)
Zofia Brzywczy-Kunińska, Warszawa (1938)
Piotr Bugajny, ogrodnik, Gołuchów (1926-28)
Władysław Bugała, student, Kórnik (1948-49)
Gustaw Chmielewski, inż. miernictwa i leśnik, Lwów (1924-26)
Artur Cielecki-Zaremba, właściciel dóbr, Kraków (1926-28)
Paweł Czaplewski, proboszcz, Byszewo, woj. Bydgoskie (1926-28)
Brunon Czapracki, kierownik szkółek miejskich, Katowice (1930-31)
Antoni hr. Czarnecki, właściciel dóbr, Przybysław, pow. Zerków (1926-38)
Adam ks. Czartoryski, właściciel dóbr, Gołuchów (1926-49)
Witold ks. Czartoryski, właściciel dóbr, Pełkinie k. Jarosławia (1924-26 [i 28?])
Włodzimierz ks. Czartoryski, właściciel dóbr, Bieliny k. Rudnika nad Sanem (1924-26 [i 28?])
Adolf Czaykowski, inż. leśnik, nadleśniczy, Bytyń k. Szamotuł (1926-28)

Hanna Czeczottowa, dr, Muzeum Ziemi, Warszawa (1938-49)
Zygmunt Czubiński, dr, botanik, Uniwersytet Poznański (1938-49)
Andrzej Czudek, inżynier, Ruda Śląska (1928-30)
Julia Czyszczanowa, właścicielka dóbr, Skołyszyn, pow. Jasło (1926-28)
Leon Danielewicz, dyrektor ogrodów miejskich, Warszawa (1932?-33)
Lesław Dreszer, ministerstwo rolnictwa (1948)
Anna hr. Drohojowska, właścicielka dóbr, Tamanowice k. Przemyśla (1928-38)
Stanisław Drzemczewski, dyrekcja Ogrodów Miejskich, Katowice (1928-30)
Ludwik Dunin, właściciel dóbr, Lwów (1926-28)
Stanisław hr. Dzieduszycki, właściciel dóbr, Sokołów k. Stryja (1924-26)
Włodzimierz hr. Dzieduszycki, właściciel dóbr, Lwów (1924-26)
Henryk Eder, prof. Państwowego Liceum Leśnego, Brynek (1948-49)
Fundacja leśno-parkowa „Wola Justowska", Kraków (1926-28)
Bronisław Galiński, nadleśniczy lasów hr. A. Potockiego, Hanaczówka k. Świrza (1926-28)
Bronisław Gałczyński, właściciel szkółek drzew i róż, publicysta, Piaseczno (1928-30)
Stanisław Gańczakowski, inż., inspektor lasów przy Tymczasowym Wydziale Samorządowym, Lwów (1924-26)
Tadeusz Gieruszyński, prof., Kraków (1948)
Jakób Giewartowski, ogrodnik, Krynica Podlaska (1924-26)
Feliksowa Gniewoszowa, właścicielka dóbr, Konty k. Żydowa (1926-28)
Stanisław Golczewski, vice-dyrektor Lasów Państwowych, Lwów (1928-30)
Stanisław Goliński, dr, dyrektor Szkoły Ogrodniczej, Lublin (1924-26)
Kazimierz Gołębski, właściciel dóbr, Marianów k. Podszumlaniec (1924-26)
Wojciech hr. Gołuchowski, właściciel dóbr, Janów k. Lwowa (1924-26)
Tadeusz Gorczyński, prof. SGGW, Warszawa (1948-49)
Jan br. Götz-Okocimski, właściciel dóbr i browaru, Okocim (1926-28)
Tadeusz Grochowski, inspektor ogrodnictwa Tow. Gospodarczego, Lwów (1924-26)
Karol Olbracht arcyks. Habsburg, właściciel dóbr, Żywiec (1926-28)
Karol Stefan arcyks. Habsburg, j. w.
Leon arcyks. Habsburg, j. w.
Alfred Handtke, architekt ogrodniczy, Katowice (1930-31)
Zygmunt Hellwig, ogrodnik-planista, Bydgoszcz (1924-26)
Piotr Hoser II, prof. SGGW, Warszawa (1924-26)
Piotr Hoser III, student, Warszawa (1924-26)
Bolesław Hryniewiecki, dr, prof. UW, Warszawa (1924-38)
Franciszek hr. Hutten-Czapski, właściciel dóbr, Nowosiółki, pow. Oszmiański (1928-30)
Antoni Ilgner, inżynier, Rzeszów (1928-30)
Eugeniusz Iwanow, właściciel ziemski, Soły Wielkie, pow. oszmiański (1928-30)
Paweł Iwanow, właściciel ziemski, Soły Małe, pow. oszmiański (1928-30)
Marian Jaworski, ogrodnik miejski, Katowice (1930-31)
Tadeusz Jaworski, leśnik, Warszawa (1928-30)
Wincenty Janicki, instruktor ogrodniczy, Poznań (1930-31)
Leszek Jankiewicz, student, Kórnik (1948)
Edmund Jankowski, prof. SGGW, Warszawa (1924-26)
Karol Jansz, dyrektor ogrodów, Przeworsk (1924-26)
Władysław Jedliński, prof. SGGW, Warszawa (1924-26)
Franciszek Joszt, nadleśniczy, Słońsko-Opary k. Drohobycza (1928-30)
Wilhelm Kątny, starszy ogrodnik miejski, Katowice (1930-31)
Stefan Keler, st. asystent Państw. Instytutu Nawożenia Roślin [?], Bydgoszcz (1924-26)
Henryk Kemmer, nadleśniczy, Dębica (1928-30)
Stanisław Kielski, nadleśniczy lasów ordynata Alfreda hr. Potockiego, Stare Sioło k. Lwowa (1924-26)
Witold Kleniewski, rolnik, przedsiębiorca, Szczekarków (1924-26)
Jan Kloska, radca Min. Rolnictwa, Warszawa (1926-28)
Roman Kobendza, dr, adiunkt Ogrodu Botanicznego UW, Warszawa (1932?-33, 1949)
Józef Kochman, prof. SGGW, Warszawa (1938-1949)
Jan Kochanowski senior, inż., prof. gimnazjum, Grodno (1926-28)
Walenty Kocur, starszy ogrodnik miejski, Katowice (1930-31)
Franciszek Kolb, inż., kierownik nadleśnictwa lasów państwowych, Jaremcze (1924-26)
Olga Kołodyńska, mgr, botanik, nauczycielka, Łódź (1938-49)
Stanisław Konarzewski senior, leśnik lasów państwowych, Błogie k. Tomaszowa Maz. (1926-28)
Stefan Kopeć, nadleśniczy lasów państwowych, Grodno (1924-26)
Ewa Korczyńska, Kórnik (1948-49)
Michał Kordus, Ministerstwo Komunikacji, Warszawa (1948)
Jan Kosina, inżynier leśnictwa, Sanok (1924-26)
Stanisław Kostheim, właściciel dóbr, Podlipce k. Złoczowa (1924-26)
Mikołaj Kostyniuk, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego (1949)
Stanisław Kościelny, dr, Uniwersytet Poznański (1948-49)
Konstanty Kowalczyk, dyrektor lasów, Rytro (1926-28)
Stanisław Kowalski, dyrektor lasów majątku Romanów, poczta Bóbrka (1928-30)
Wacław Kowalski, ogrodnik, majątek Mzurów w Kieleckiem (1930-31)
Aleksander Kozikowski, inż., prof. Politechniki Lwowskiej, Lwów (1924-26)
Adam Kozłowiecki, właściciel dóbr, Huta Komorowska k. Kolbuszowej (1924-26)
Aniela Kozłowska, dr, Kraków (1949)
August hr. Krasicki, właściciel dóbr, Lisko (1924-26)
Ksawery hr. Krasicki, właściciel dóbr, Bachórzec (1926-28)
Teofil Krygowski, inż. leśnik, Lwów (1928-30)
Aleksander Krzeczunowicz, ziemianin, Sarnki, poczta Bursztyn (1928-30)

Karol Krzekunowicz, dr, właściciel dóbr, Bołszowce (1924-26)
Seweryn Krzemieniewski, prof. Uniwersytetu Jana Kazimierza, Lwów (1924-26)
Marian Krzyżanowski, leśniczy lasów państwowych, Sucha Wólka, lubelskie (1924-26)
Adam Kubaszewski, dyrektor parku, Gołuchów (1924-26)
Władysław Kubik, dr, dyrektor Krajowego Naukowego Zakładu Ogrodniczego, Zaleszczyki (1924-26)
Stanisław Kulczyński, dr, prof. Uniwersytetu Jana Kazimierza, Lwów (1924-26)
Henryk Kulesza, właściciel dóbr, Czajczyńce k. Wiśniowiec (Wołyń) (1924-26)
Tadeusz Kulesza, inż., nadleśniczy lasów państwowych, Oszmiana (1928-30)
Jan Ladenberger, inż., prof. Politechniki Lwowskiej, Lwów (1924-26)
Karol hr. Lanckoroński, właściciel dóbr, Rozdół k. Lwowa (1926-28)
Ferdynand Lindert, dyrektor dóbr, Czemierniki k. Radzynia Podlaskiego (1924-26)
Bernard Lisiak, inż., Poznań (1949)
Teofil Lorkiewicz, dyrektor lasów państwowych, Toruń (1926-28)
Jerzy ks. Lubomirski, właściciel dóbr, Rozwadów (1928-30)
Anna Jerzowa ks. Lubomirska, właścicielka dóbr, Miżyniec (1928-30)
Jan Lutosławski, prof., Kórnik (1949)
Michał Łabęcki, kierownik szkółek drzew owocowych i ozdobnych, Ławrów k. Łucka (1926-28)
Antoni Łączkowski, właściciel Pol. Biura Leśn., Warszawa (1928-30)
Władysław Łopuszański, dyrektor Związku Ziemian, Lwów (1924-26)
Bohdan Łoziński, inż. górnik, współwłaściciel f-y, Tomaszów Mazowiecki (1926-28)
Maria Łucka, dr, Wydz. Rolniczo-Leśny UJ, Kraków (1948-49)
Seweryn Łukomski, ogrodnik, Poznań (1930-31)
Stefan Macko, prof., Uniwersytet Wrocławski (1948-49)
Andrzej Makowiecki, dyrektor domen i lasów hr. Baworowskich, Jasienów Górny k. Kosowa (1924-26)
Stefan Makowiecki, inspektor ogrodnictwa, publicysta, Tow. Gospodarcze, Lwów (1924-48)
Antoni Malicki, referent w dyrekcji lasów państwowych, Warszawa (1926-28)
Jan Malitowski, leśniczy leśnictwa miłostowskiego, Klewań na Wołyniu (1924-26)
Stefan Władysław Malinowski, ogrodnik, Siemianowice Śląskie (1930-31)
Małopolskie Towarzystwo Łowieckie, Lwów (1924-26)
Władysław Marciniec, dyrektor Ogrodów Miejskich, Poznań (1930-31)
Maria Marynowska, żona właściciela dóbr, Więckowice k. Pruchnika (1924-26)
Józef Mądalski, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego (1949)
Stanisław hr. Mycielski, właściciel dóbr, Lwów (1930-31)
Kajetan Negrusz, nadleśniczy w dobrach hr. Skarbka, Duba k. Rożniatowa (1926-28)
Kazimierz Niesiołowski, proboszcz, Pleszew (1926-28)
Franciszek Nowak, nadleśniczy lasów państwowych, Kęty k. Murowanej Gośliny (1926-28)
Marian Nowiński, dr, właściciel dóbr, Tryńcza k. Przeworska (1926-28)
Stanisław Noyszewski, inspektor lasów państw., Siedlce (1926-28)
Oddz. Radomski Związku Zawodowego Leśników w RP, Radom (1928-30)
Oddz. Wołyński Związku Zawodowego Leśników w RP, Łuck (1928-30)
Ogrody Kórnickie, Kórnik (1926-28)
Ogrody Miejskie, Katowice (1926-28)
Bolesław Orzechowicz, dr., właściciel dóbr, Kalników k. Stubna (1924-26)
Jan Krystyn hr. Ostrowski, właściciel dóbr, Ujazd (1926-28)
Antoni Pacyński, naczelnik Fundacji „Zakłady Kórnickie", Kórnik (1926-28)
Państwowa Szkoła dla Leśniczych, Olechów (1928-30)
Adam Paszewski, Uniwersytet Poznański i profesor na UMCS w Lublinie (1938-1949)
Bronisław Paszyński, inż., inspektor lasów państwowych, Lwów (1928-30)
Bogumił Pawłowski, prof. UJ, Kraków (1948)
Kazimierz Piątkowski, dyrektor Ziemskiego Banku Kredytowego, Lwów (1924-26)
Stanisław Piątkowski, inspektor plantacji miejskich, Lwów (1924-26)
Stefan Pietrzykowski, inż. leśnik, Woj. Inspektorat Ochrony Lasów, Wilno (1928-30)
Kazimierz Pilat, inż. leśnik, asystent Politechniki, Lwów (1926-28)
Zygmunt Pohl, Kórnik (1948)
Wacław Popiel, zarządca majątku, Kostrzynek, pow. Wyrzysk (1926-28)
Aleksander Pragłowski, ziemianin, Komarowice k. Przemyśla (1926-28)
Józef Pragłowski, dyrektor dóbr, Raj, pow. Brzeżany (1926-28)
Andrzej Pruszyński, właściciel dóbr, Pustomyty na Wołyniu (1926-28)
Stanisław Przedpełski, właściciel szkółek i składu nasion, Płock (1924-26)
Wanda Przybysławska, właścicielka dóbr, Lwów (1926-28)
Stefan Puchalski, dr, lekarz, Dobromil (1926-28)
Stefan Radwan, inż., nadleśniczy lasów państwowych, Dzierzkowice w Lubelskiem (1926-28)
Jan Rajchel, nadleśniczy lasów państwowych, Chwałowice k. Iłży (1926-28)
Tadeusz Ritter, architekt ogrodniczy, Poznań (1930-31)
Józef Rosiński, naczelnik Wydz. Admin. Lasów Państwowych, Min. Rolnictwa, Warszawa (1928-30)
Witold Roszkowski, inż., inspektor lasów państw., Lwów (1924-26)
Leon hr. Rzewuski, właściciel dóbr, Borsuki k. Łanowiec na Wołyniu (1924-26)
Paweł Sallmann, dyrektor Ogrodów Miejskich, Katowice (1928-30)
Konstancja z Zamoyskich ks. Sanguszkowa, właścicielka dóbr, Gumniska k. Tarnowa (1926-28)

Józef ks. Sapieha, właściciel dóbr, Oleszyce k. Lubaczowa (1932?-33)
Józefat Sawrymowicz, dypl. leśnik, Wilno (1928-30)
Alina Scholtzówna, inż. architekt krajobrazu, Skierniewice (1932?-33)
Wiktor Schramm, prof. Uniwersytetu Poznańskiego (1948-49)
Adam Schwarz, inż., prof. SGGW, Warszawa (1924-26)
Olga Seidl, dr, botanik, farmakolog, UJ Kraków (1938-49)
Zygmunt Sierosławski, nadleśniczy, Maziarnia Strzelecka, k. Hrubieszowa (1924-26)
Kazimierz Simm, dr, prof. Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego, Cieszyn (1924-26)
Zdzisław Skarzyński, dr, właściciel dóbr, Tarce k. Jarocina (1926-28)
Stefan Skawiński, dyrektor szkółek „Lemszczyzna-Szczekarków", Warszawa (1924-26)
Alina Skiergiełło, dr, Uniwersytet Warszawski, Warszawa (1949)
Zygmunt hr. Skorzewski, ordynat, Łabiszyn (1926-28)
Jan Slaski, dr, Kraków, Poznań (1949)
Witold Sławiński, prof. Akademii Lekarskiej, Białystok (1949)
Józef Sobota, starszy ogrodnik miejski, Katowice, (1930-31)
Tytus Sobota, inż. leśnik, nadleśniczy lasów państwowych, Ndl. Suskie k. Klewania (1926-28)
Stanisław Sokołowski, prof. UJ, Kraków (1924-26)
Adam hr. Stadnicki, leśnik, właściciel dóbr, Nawojowa (1924-26)
Czesław Stankiewicz, dr medycyny, miłośnik botaniki, właściciel f-y "Kwietnica", Warszawa (1932?-33)
Władysław Stankiewicz, zarządca lasów fundacyjnych, Winniki (1926-28)
Konstanty Stecki, dr, prof. Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań (1924-49)
Kazimierz Suchecki, dyrektor dóbr, Sieniawa (1928-30)
Aleksander Suchodolski, dyrektor szkółek, Podhorce k. Stryja (1928-30)
Stanisław Suchocki, inż., nadleśniczy lasów państwowych, Osiek k. Solca Kujawskiego (1926-28)
Tadeusz Sulma, prof. Politechniki Gdańskiej, Gdańsk (1948)
Walery Swederski, kierownik Państwowej Stacji Botaniczno-Rolniczej, Lwów (1924-26)
Jan Sybilski, Wrocław (1948-49)
Władysław Szafer, dr, prof. UJ, Kraków (1924-1950)
Janina Jentys-Szaferowa, dr, UJ, Kraków (1938-1949)
Franciszek Szanior, ogrodnik, planista ogrodów i publicysta, Warszawa (1926-28)
Władysław Szczepański, inspektor lasów, Janów k. Lwowa (1928-30)
Jan Szczygielski, inspektor leśnictwa, Lwów (1924-26)
Jerzy Szulczewski, naturalista, etnograf, Poznań (1949)
Tadeusz Szymanowski, student SGGW w Warszawie (1948-49)
Paweł Szymik, technik ogrodniczy, Nowy Bytom (1930-31)
Dezydery Szymkiewicz, dr, prof. Politechniki Lwowskiej, Lwów (1924-26)
Rafał Śmieciński [Roman Śmiciński?], dyrektor ogrodu ks. Sapiehów, Krasiczyn (1924-26)
Andrzej Środoń, dr, Kraków (1948-49)
Reinhold Świętek, ogrodnik miejski, Katowice (1930-31)
Anna hr. Tarnowska, właścicielka dóbr, Pohorce k. Rudek (1924-26)
Zdzisław hr. Tarnowski, właściciel dóbr, Dzików k. Tarnobrzega (1924-26)
Towarzystwo Ogrodnicze Krakowskie, Kraków (1926-28)
Stanisław Tyszkiewicz, doc., Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa (1948-49)
Jan Walas, prof. UMK, Toruń (1948)
Mieczysław Walichiewicz, właściciel f-y „M. Walichiewicz", Lwów (1924-26)
Hanna Wernerowa-Radlińska, ziemianka, Seroczyn k. Łukowa (1926-28)
Jan Wielochowski, Sejmik Radomski (1932?-33)
Szymon Wierdak, dr, prof. Politechniki Lwowskiej, Lwów (1924-48)
Antoni Więcek, prof. gimnazjum państwowego, Gródek Jagielloński (1926-28)
Anna bar. Wilamowitz, właścicielka dóbr, Kobylniki k. Kruszwicy (1932?-33)
Tadeusz Wilczyński, dr, adiunkt Państw. Stacji Botaniczno-Rolniczej, Lwów (1924-26)
Wileński Oddz. Związku Zawodowego Leśników, Wilno (1926-28)
Tadeusz Wiśniewski, dr, asystent, Uniwersytet Warszawski (1930-31)
Kazimierz Wize, rolnik, Sędzino k. Buku (1926-28)
Tadeusz Włoczewski, asesor leśny, nadl. państwowe w Zielonce k. Poznania (1926-28)
Władysław Włosik, kierownik Wydz. Rolnictwa Śląskiej Izby Rolniczej, Katowice (1930-31)
Kazimierz Woliński, inż. leśnik, Sanok (1926-28)
Stanisław Woszczyński, nadleśniczy lasów państwowych, Podanin k. Chodzieży (1926-28)
Antoni Wróblewski, dyrektor zakładów ogrodniczych „Fredrów" (1924-26)
Wacław Wrzak, nauczyciel Szkoły Ogrodniczej, Wólka Kapitańska k. Lwowa (1926-28)
Stanisław Wysocki, właściciel dóbr, Jasienica-Rosielna (1930-31)
Adam Younga, właściciel dóbr, Trzcieniec k. Mościsk (1924-26)
Ilona z Łozińskich Youngowa, właścicielka dóbr, Trzcieniec k. Mościsk (1926-28)
Włodzimierz Zachert, inspektor lasów Ordynacji Ołyckiej, Cumań k. Ołyki (1926-28)
Zofia z Youngów Zajączkowska, właścicielka dóbr, Stary Miękisz, poczta Nowy Miękisz (1926-28)
Zakłady Ogrodnicze Towarzystwa Gospodarskiego, Fredrów k. Rudek (1924-26)
Zofia Zalewska, dr, Warszawa (1949)
Wanda hr. Zamoyska, właścicielka dóbr, Wysock k. Jarosławia (1928-30)
Stanisław Zarzycki, inż., Warszawa (1948)
Alfons Zielonko, architekt ogrodniczy, Katowice (1930-31)
Jan Zintel, dyrektor dóbr fundacyjnych, Szutromińce k. Uścieczka (1924-26)
Stefan Ziobrowski, dr, Kraków (1926-49)

Józef Zok, nadogrodnik miejski, Katowice (1926-28)
Ludwika Żółtowska, ziemianka, Czacz, pow. Kościan (1932?-33)

Oczywiście, spis ten ma znaczne luki, a poza tym zawiera nazwiska ludzi, którzy przewinęli się przez PTD przez całe ćwierćwiecze jego istnienia, choć przecież nie wszyscy byli jednocześnie jego członkami – jest tu aż 248 nazwisk i instytucji, tyle na raz nigdy PTD nie liczyło! Wymienieni w pierwszym powojennym „Roczniku Sekcji Dendrologicznej PTB" członkowie Sekcji w większości byli zapewne rok czy dwa wcześniej członkami PTD – ale nie wiemy, którzy byli a którzy jednak nie? Ziobrowski (1951b) pisze, że w1949 r. w PTD było 153 członków, w tym aż 72 zapisało się do Towarzystwa właśnie w tym ostatnim roku jego działalności.

Bardzo pouczający jest skład zestawionego spisu. Oczywiście te szacunki to tylko przybliżenie rzeczywistości, na przykład sporo osób to i arystokraci, i właściciele dóbr, czy też właściciele ziemscy, którzy byli zarazem doktorami nauk itp. Poza tym tożsamość społeczna czy zawodowa niektórych osób zmieniła się w ciągu 25 lat. Każdego liczyłem jednak tylko raz, w jednej jego „odsłonie", co jest rzecz jasna uproszczeniem:

– właściciele dóbr, fabrykanci – 33
– profesorowie – 32
– arcyksiążęta, książęta, hrabiowie i baronowie – 30
– leśnicy, dyrektorzy lasów, nadleśniczowie (lasy państwowe i samorządowe) – 23
– ogrodnicy, rolnicy, szkółkarze, ogrodnicy miejscy, inspektorzy ogrodnictwa – 22
– dyrektorzy i zarządcy dóbr, ogrodów, banków i fundacji – 18
– adiunkci, asystenci – 15
– publicyści, inżynierowie, lekarze, radcy – 14
– nauczyciele i dyrektorzy szkół oraz zakładów oświatowych i naukowych – 12
– leśnicy itd. (bez określenia charakteru lasów) – 11
– instytucje (zakłady naukowe i oświatowe, fundacje, towarzystwa) – 10
– architekci krajobrazu, planiści ogrodów – 7
– studenci – 5
– dyrektorzy ogrodów miejskich – 4
– leśnicy itd. (lasy prywatne) – 4
– księża – 2

Podziękowania

Za miłą i tak chętną pomoc w poszukiwaniach, w rozpoznawaniu postaci na starych fotografiach, za wskazówki i udostępnienie posiadanych archiwaliów bardzo serdecznie dziękujemy prof. Tomaszowi Majewskiemu, prof. Piotrowi Murasowi, prof. Tomaszowi Nowakowi, prof. Jackowi Oleksynowi, prof. Jerzemu Pióreckiemu, dr. Narcyzowi Pióreckiemu, dr. Piotrowi Sikorskiemu, mgr Hannie Straus, mgr Janinie Suszkowej i prof. Bolesławowi Suszce, kustosz Biblioteki PTB – mgr Marii Szelęgiewicz, prof. Jerzemu Tumiłowiczowi, prof. Leokadii Witkowskiej-Żuk, mgr Elżbiecie Wróblewskiej.

Literatura

Anonim, 1926. Sprawy Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego 1: 113-122.

BIAŁOBOK S., 1959. Dendrologia w Polsce na przestrzeni 35 lat istnienia Towarzystwa Dendrologicznego. Rkps., w: nieliczbowanych, spiętych zszywką, jednostronnych 11 kartach A4 maszynopisu z tekstami wystąpień na zjazd Sekcji Dendrologicznej we Wrocławiu (27-28.VI.1959). Zbiory J. Dolatowskiego, Policzna.

BIAŁOBOK S., 1990. Zjazd Dendrologiczny w Kórniku 1990. Rkps., 1 dwustronnie zapisana pismem maszynowym karta A4. Archiwum J. Dolatowskiego, Policzna.

Blankiet wpłaty na konto Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego w Pocztowej Kasie Oszczędnościowej, [b. m. i r.]. Zbiory Szmitów, Pęchcin.

Do J.Wielmożnego Pana Dra Tadeusza Wilczyńskiego…, 1925. [Lwów, 30 grudnia 1925r., z dokumentów po T. Wilczyńskim]. Zbiory T. Majewskiego, Warszawa.

DOLATOWSKI J., 1996. Ostatni *Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego*. Wiadomości Botaniczne 40(3-4): 139-140.

GORCZYŃSKI T., SZYMANOWSKI T., 1955. Do Oddziału Sekcji Dendrologicznej P.T.B. Rkps., 1 jednostronnie zapisana pismem maszynowym karta A4 (kopia), datowana na 3 grudnia 1955. Zbiory J. Dolatowskiego, Policzna.

GORCZYŃSKI T., SZYMANOWSKI T., 1957. Komunikat II – Program Zjazdu Sekcji Dendrologicznej P.T.Bot. w Rogowie k. Koluszek. Rkps., 2 jednostronnie zapisane pismem maszynowym karty A4 (kopia, opatrzona podłużną pieczęcią Zarządu Głównego Sekcji Dendrologicznej PTB, L. Dz. 16/57; na odwrocie s. 2 całostronicowe odręczne notatki W. Senety). Zbiory J. Dolatowskiego, Policzna.

[KOBENDZA R.], 1951. Od redakcji. Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB 7: 1-2.

KOBENDZA R., 2006 [1938]. Drzewa i krzewy Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Rocznik Dendrologiczny 54: 95-145.

KOBENDZA R., 2005 [1938]. Szkice dendrologiczne. Rocznik Dendrologiczny 53: 145-158.

Kobendza Roman. Warszawa, 1932-1939. Materiały Archiwum PAN, Oddz. w Poznaniu, zespół P III-9 – Antoni Wróblewski / teczka IV 277 [rkp. mszn., l. 5, k.6].

Księga protokółów posiedzeń Walnego Zgromadzenia P.T.B. [-] 1945-1954, 1954. Rkps, archiwum Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Warszawa, Al. Ujazdowskie 4.

Księga protokółów posiedzeń Zarządu Głównego P.T.B. [-] zał. 1945-1956, 1956. Rkps, archiwum Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Warszawa, Al. Ujazdowskie 4.

MAJEWSKI T., 2010. Botanika w Warszawie – Zarys historyczny. Polskie Towarzystwo Botaniczne, Warszawa [w druku].

MĄDALSKI J., 2007 [1938]. Materiały do występowania rodzaju *Viscum* L. w Polsce. I. Rocznik Dendrologiczny 55: 165-171.

MĄDALSKI J., 2007 [1938]. Godne ochrony stare drzewa w powiecie rudeckim koło Lwowa. Rocznik Dendrologiczny 55: 173-184.

Memorjał Pol. Tow. Dendrologicznego w sprawie obsadzania dróg drzewami, 1928. Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego 2: 228-230.

Pokwitowanie za składki członkowskie dla T. Wilczyńskiego, 1932. [Lwów, 1 sierpnia 1932 r., dokumenty po T. Wilczyńskim]. Zbiory T. Majewskiego, Warszawa.

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 1925-1938. Materiały Archiwum PAN, Oddz. w Poznaniu, zespół P III-9 – Antoni Wróblewski / teczka II D 130 [rkps. i masz., k. 11].

Polskie Towarzystwo Dendrologiczne we Lwowie [odezwa, z papierów po T. Wilczyńskim], 1924. Zbiory Szmitów, Pęchcin.

Pol'skoe Dendrologičeskoe Tovariščestvo vo L'vove, br. Deržavnij archìv L'vìvs'koï oblastì, fond 1, opis 54, sprwa N° 1406 – L (kart 12).

SCHRAMM W., 1951. Dynamizm w przyrodzie. Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB 7: 123-129.

SENETA W., br. [koniec 1957 lub nieco później]. Polskie Towarzystwo Dendrologiczne po II wojnie światowej. 1 dwustronnie zapisana pismem maszynowym karta A4; podpisana odręcznie „WSeneta". Zbiory J. Dolatowskiego, Policzna.

SENETA W., TUMIŁOWICZ J., 1955. Zawiadomienie. 1 karta zapisana pismem maszynowym, datowana na 10 grudnia 1955; zawiera: 1. zawiadomienie o zebraniu sekcji Dendrologicznej PTB w dniu 19 grudnia, 2. komunikat o konieczności zapisywania się dendrologów do PTB, 3. wzór deklaracji członkowskiej na członka zwyczajnego/nadzwyczajnego PTB. Zbiory J. Dolatowskiego, Policzna.

Składki członkowskie PTB sek. dendrologicznej oddz. warszawski, 1950-1957. Rkps, 40-kartkowy zeszyt szkolny w kratkę, służący do odnotowywania opłacenia składek; układ tabelaryczny, poszczególnym literom alfabetu poświęcono odrębne strony. Zbiory J. Dolatowskiego, Policzna.

Stefan Makowiecki, Lwów i inne, 1920-1944. Materiały Archiwum PAN, Oddz. w Poznaniu, zespół P III-9 – Antoni Wróblewski / teczka IV 292 [rkp. masz., l. 96, k. 99].

SZMIT B. J., 2008. Dwie nieznane pocztówki Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. Rocznik Dendrologiczny 56: 169-171.

Wierdak Szymon. Lwów, 1915-1938. Materiały Archiwum PAN, Oddz. w Poznaniu, zespół P III-9 Antoni Wróblewski / teczka IV 357 [rkp., l. 61, k. 65].

Wierdak Szymon. Kórnik, 1931, 1937. Materiały Archiwum PAN, Oddz. w Poznaniu, zespół P III-9 – Antoni Wróblewski / teczka IV 210 [masz., l. 2, k. 2].

ZANOWA M., 1960. Zjazd Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego we Wrocławiu. Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB 14: 247-249.

Zaproszenie na I posiedzenie Wydziału Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego…, 1925. [Lwów, 19 września 1925 r., dokumenty po T. Wilczyńskim]. Zbiory T. Majewskiego, Warszawa.

Zaproszenie na Walne (reorganizacyjne) Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, 1937. [Lwów, 21 czerwca 1937 r., dokumenty po T. Wilczyńskim]. Zbiory T. Majewskiego, Warszawa.

Zaproszenie na walne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego…, 1925. [Lwów, 11 lutego 1925 r., dokumenty po T. Wilczyńskim]. Zbiory T. Majewskiego, Warszawa.

ZIELONKO A., 1955. Do Narodowego Banku Polskiego. Rkps., 1 karta A5, zapisana pismem maszynowym, z odręczną odpowiedzią; pieczęcie podłużne Zarządu Głównego Sekcji Dendrologicznej PTB i Departamentu Operacyjno-Rachunkowego NBP. Zbiory J. Dolatowskiego, Policzna.

ZIOBROWSKI S., 1951a. Sprawozdanie ze zjazdu Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego w r. 1948 w Kórniku. Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB 7: 302-305.

ZIOBROWSKI S., 1951b. Sprawozdanie ze zjazdu Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego w r. 1949 w Tułowicach. Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB 7: 306-308

Zjazd Wrocławski (wrzesień 1950 r.), 1950. Rkps, teczka dokumentów. Archiwum Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Warszawa, Al. Ujazdowskie 4.